

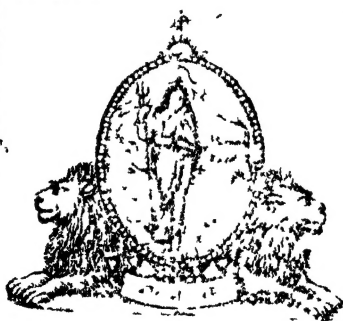
સ્વદેશ ભક્તિમાલા

પુસ્તક ૧ તું.

જર્મન જસૂસ સ્ત્રી

યાને

સ્વદેશ ભક્તિ રશિયન

। મેયા મટ-કિનનિ ભાવપર્ણ સિનાર

નપ્રેમપ્રમાણ્યનં નવ નાગરી મુસ્ત-કર્તા અં. ન. શાહ

{ પ્રકાશક }

ભીખાભાઈ છાયાલાલ આધરી જમાવપ-અમદાવાદ

કિં. ૦-૪-૦

૭પાઘ છે, જન્મભૂમિનો દિવ્ય પ્રભાવ ૭પાઘ છે!

જન્મભૂમિનાં સ્વર્ગીય ગાન સ્થળે સ્થળે ગવાયેલાં છે અને તેનું આકર્ષણ દરેક વ્યક્તિપર કેવી અવોદ્ધિ રીતે પૂર્ણ પ્રતિભા પાડી કરે છે તેનું સચોટ ચિત્ર અમારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થતું પુસ્તક—જન્મ ભૂમિના દિવ્ય પ્રભાવ—પડ પાડવાને બસ થઈ પડશે. એ ચિત્ર એક ફ્રાન્સ દેશના યુવકનું અમેરિકા જેવા દેશમાં જઈ ત્યાં સુખવિલાસાદિ વૈભવોના પ્રતિબંધનને લીધે અને તેમાં ખસખસ કરીને સ્ત્રી પ્રાપ્ત્ય આગળ તેની જનની જન્મભૂમિ ફ્રાન્સને ભૂલી જાય છે—ચિતાના સ્વદેશ પ્રિય પતો વાંચવામાં આવવા છતાં સ્વર્ગને ભૂલાવે એવા ફ્રાન્સ દેશને અને કેવી રીતે અને કેવા આકર્ષિક પ્રસંગને લીધે પૂર્ણ શુદ્ધિમાં આવે છે તથા ખરો સ્વદેશ ભક્ત બને છે, પ્રતિપદિ આસેઅન ઉપર્યુક્ત સૂચવેલું ચિત્ર પુરું પાડે છે. કિંમત ચાર આના. માર્ચની શરૂઆતમાં બહાર પડશે.

બાદશાહ અને બીરબલ

અકબરશાહ અને બીરબલની અપુર્વ ચાતુર્યના ભરેલી વાતો—ઓનો સંગ્રહ! આ પુસ્તક વાંચવાથી મુખ પશુ ચતુર ને ચાલાક બને છે. કિં. બાર આના.

બી. સી. ચૌધરી, વડનગર—(ગુજરાત).

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૦૦૧

વર્ગીક .

પુસ્તકનું નામ જનિત જન્યુસ સ્ત્રી

વિષય ૮૪૫૨ : ૩

સ્વદેશ ભક્તિ માલા-પુસ્તક ૧ લું.

ૐ

જર્મન જસૂસ સ્ત્રી

યાને

સ્વદેશભક્ત રૂશીયન !

જનની જન્મભૂમિશ્ચ સ્વર્ગદિપિ ગરીયસી ॥

પ્રયોજક,

અંબાલાલ નરસિંહલાલ શાહ
હળધરવાસવાળા—અમદાવાદ થઇને.

પ્રકાશક,

ભીખાભાઈ છોટાલાલ ચૌધરી

જમાલપુર—અમદાવાદ

પ્રત ૫૦૦ ÷ આવૃત્તિ ૧ લી.

સને ૧૯૧૯ (સર્વ હક્ક સ્વાધીન) સંવત ૧૯૭૫

આ પુસ્તક પોતાના શ્રી ધ્રુવ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
ભગવાનદાસ ભોગીલાલ ધ્રુવે છાપ્યું.

ઠ. જમાલપુર—અમદાવાદ

કિંમત રૂ. ૦-૪-૦

સ્વદેશાભિમાન એ દરેક રાષ્ટ્રનું ભૂખલુ, ગૌરવ અને કલ્યાણ છે. જે દેશમાં સ્વદેશાભિમાનનો ફળગો તે દેશવાસીઓની હૃદયભૂમિમાં ફટકો નથી, તે દેશનું અસ્તિત્વ અને ગૌરવપૂર્ણ અભ્યુદય અંજવાના જળ સમાનજ છે એમ નિશ્ચય સમજવું. માટે દોષ પલુ દેશ એવો ભાગ્યેજ દ્રશ્યમાન થશે કે જ્યાં ઉપર્યુક્ત ગુણ ધર્માભિમાનની સમ-વસ્થાએ પહેચેસો ન હોય. જ્યાં સદેશમક્તિ અને તત્પ્રતિ વાત્સલ્ય રસ સર્વદા કરતો નથી ત્યાં તે દેશજ નથી—જ્યાં સ્વદેશાભિમાન છે ત્યાં તે દેશનું અસ્તિત્વ છે અને જ્યાં દેશ છે ત્યાં સ્વદેશાભિમાનની જરૂર છે. આંગ્લ કવિવર સર વૉલ્ટર સ્કોટ (Sir Walter Scott) લે આ ધી લાસ્ મીન્સ્ટ્રા નામક કાવ્યમાં—

Breathes there the man with soul so dead,
 Who ne'er to himself hath said this is my own
 my native land?

ઈ. સ્વદેશમક્તિથી કરતી કુંદર ફાન સ્વતંત્ર કાવ્ય સરિતા હૃદયોર્મિઓને સ્કુરાયમાન કરાવતી કરાવતી આગળ વધતાં કંઈ નવીનજ રસજ્યોતિનો અનહદ આનંદાનુભવ કરાવે છે.

આ વાર્તામાં એક રૂશીઅન સેના નાયકની અપૂર્વ સ્વદેશમક્તિ અને સ્વદેશ પરાયણતાનું દિગ્દર્શન કરાવવામાં આવ્યું છે. આયર્લેન્ડની જાહોજલાલીનું ભાન, એમનું ગૌરવભર્યું લાલિત્ય, એમના સ્વદેશ સ્વાતંત્ર્યનો પરમ ગુસ્સો એતાં પુનઃ સ્મરણ પથપર વિચરતુ આપણને જાગૃત થાય છે; તેમજ આપણને એવી પૂજનીયા ભારત ભૂમિ માટે અવિરાય અવર્ણનીય માનની લાગણી દુપન્ન થાય છે.

પોતે પ્રથમ જર્મન સ્ત્રી જનસૂસના શરીરમાં રક્ષાઈ જાય છે, સ્ત્રીની ચાતુરી અને તેની રાણીય મધુરતા, ચારના તથા વાદ વ્યવહાર કુશળતા-મિષ્ટભાષિણી-નો પ્રાપ્ત્ય આગળ ભલભલા ભુખીતા થઈ ગયા છે તો પછી આ સ્વંશભક્ત એમ બની જાય તો, એમાં એનું શું ગળુ? પ્રાયઃ સ્ત્રીના ન્યાયના બધા નાચે છે એમ જાણી જર્મનસમ્રાટ પોતે પુરુષ જનસૂસ કરતા સ્ત્રીજનસૂસવધારે પ્રેમાણુમાં રાખતો જેથી કરીને તેમના પાપપંડામાં ફસાવી તેઓ તેમનું કાર્ય ઘણીજ સહેલાઈથી કાઢી શકે; પરંતુ ભારતવર્ષ એમ નિકટ દશામા કદાપિ પણ આવ્યું નથી:-

ક્ષત્રાણિઓ પૈરી થકી નડર બની છે છે લડી!

ધનિહાસ મેઞ્જુદ વાત છે વીરગનાથી છે ભરી!

પ્લાસી તણુ! રણક્ષેત્રમ. ને પશ્ચિની પ્રબલા બની!

પતિ એક આયાં માનતી પુષ્કળ હતી ભારત મહિં!

અંતે સ્વંશ પ્રેમ અતની ક્ષણે પુનઃ જગૃત થાય છે અને દેશની આબાદી માટે નિડર બની રશિયનદેશના ગુલે ગ્રન્થનો અચાવ કરે છે. ધન્ય છે એવા સ્વદેશ ભક્ત વીર પુરુષને!

આવીજ રીતે બીજા કેટલાંક અનુક્રમે સ્વદેશભક્તિને લગતાંજ આવનાનાં તેમજ મોટાં પુસ્તકો ભારતવીરગણને લગતાં પણ બહાર પાડવામાં આવશે, જેની પ્રસિદ્ધિનો આધાર વાચકવર્ગ ઉપર આવલંબી રહેલો છે, ભારતીય ન્યાયી રાજ્યો જે અત્યાચારથી સદા હરજ છે એમનાં કિત્કંટ દટાન્તો પુરા પાડવામાં આવશે, તે સહિ આસ્તે આસ્તે આપને જણાશે. **ભારત રાજ અને પ્રજા!**

અન્યાય-અત્યાચાર કરવો લોકપર એ હર છે!

અપકારને ભૂલી જવા ઉપકારથી ભગપુર છે!

પરવીરિત જનગણસામ્ય માટે હવિત જ્યાં તૈયાર છે!

ને સાક્ષી રૂપે પાલસીથી આજ હિંદુસ્તાન છે?

સ્વર્ગભુવનનો અત્યુત્તમ સ્વાદાતુલ્ય થવો એ સ્વદેશાભિમાનને બીધેજ છે. ધર્મના માટે જેટલું માન રાખવું આવશ્યક છે તેટલુંજ બલકે કહો કે તેથી વધુતર પ્રેમ દેશ દાઝતે માટે આવશ્યક છે. દરેક દેશમાં સ્વદેશભક્તની સંખ્યા વધો અને તે દેશની અપ્રતિમ ગહો-જલાલી વૃદ્ધિ પામે એજ અમારી અંતરીચ્છા સાથે અમે અમારી લેખિની સાથે વિરમીશું. અસ્તુ! इति शिवम्

મકર સંક્રાન્તિ ૧૯૭૫.

અંબાલાલ ન. શાહ

નિવેદન

આ વાર્તા જર્મનીના જસૂસ ખાતાના કાવત્રાના ખ્યાલ આપવા સાથે રૂશીયન સ્વદેશભક્તિનો ઉત્તમ દાખલો પુરો પાડે છે. આ પુસ્તક એક હિન્દી વાર્તાના આધાર ઉપરથી તૈયાર કરાવવામાં આવ્યું છે.

અમારો વિચાર દરમિદિને સ્વદેશ ભક્તિને લગતું એક એક પુસ્તક બહાર પાડવાનો છે, આ પુસ્તક પછી ફ્રેન્ચઆરીની આખરમાં “જન્મ ભૂમિનો દિવ્ય ધન્નાવ” નામની ફ્રાન્સના એક દેશભક્તની વાર્તા બહાર પડશે. અને જેની ધીમત પણ ચારજ આના રાખવામાં આવશે પરંતુ અગાઉથી નામ નોંધાવનાર પાસેથી પોસ્ટેજ ન લેતાં માત્ર વી. પી. સાથે પાંચજ આનામાં મોકલવામાં આવશે અને તે પુસ્તક પણ આ પુસ્તકના લેખક પાસે તૈયાર કરાવવામાં આવે છે.

આ સ્વદેશભક્તિનું પુસ્તક તૈયાર કરી આપવા માટે પ્રયોજક મી. અંબાલાલભાઈનો, તાકીદે છાપકામ કરી આપવા માટે ધ્રુવ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસના માલીક ભગવાનદાસનો તથા હિન્દી વાર્તાના લેખકનો આ સ્થળે ખાસ આભાર માનું છું.

મકરસંક્રાન્તિ ૧૯૭૫

પ્રકાશક

જર્મન જાસૂસ સ્ત્રી!

જર્મનીની રાજધાની સુપ્રસિદ્ધ બર્લિન નગરમાં રેલવે સ્ટેશનની નિકટ એક બહુ સુંદર, ભવ્ય અને વિશાળ હોટલ છે આની ગણતરી કુચ્ચ શ્રેણીની હોટલોમાં થાય છે. આમાં લક્ષ્મીવાન પુત્રો હોય, કમાડ હોય અને જાતે ખર્ચાળુ ટેવથી વિલાસી હોય તેજ આવી રહેતા હતા. આમાં વિલાસ લાલસા, મુગ્ધ સજ્જનોની વિલાસી ટેવ વધારે તીવ્ર બને એટલા માટે નિર નિરાળી ચીજો, મોબાઇલ રહેતી હોવાથી, મોટા મોટા પ્રતિષ્ઠિત જમીનદાર, જંગીરદાર, ગ્રામ્યવાસી તથા સેના અને સિવિલ વિભાગોમાંથી કુચ્ચ ગજકર્મચારી વિગેરે વિલાસ દેવી આગળ તેના સૌ ભક્તગણ બની વિશેષ કૃપાછાયા મળીતા હતા.

આજ એજ કિપર્યુક્ટ હોટલમાં એક રશિયન સજ્જન આવી રહેલા હતા. તેમના વિશાળ શરીરનું કિન્નત વક્ષસ્થળ, ભવ્ય લલાટ, આનનુલભિત (દીંચણ સુંદરી પહોંચનું) બાહુ યુગલ, તેજસ્વી મુખ મણ્ડલ તથા ભવ્ય ભાવભંગીથી સારું પ્રકટ થતું હતું કે આ કોઈ કુચ્ચ કુલોહભવ તથા પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષ છે. વાસ્તવમાં આ વાત પણ એવી છે કે આ રશિયન દેશના એક નામાંકિત પુરૂષ છે. એમનું નામ કૌંટજેન્નોફોસ્કી.

શિક્ષણ સમાપ્ત કરી રહ્યા બાદ કાર્ડિટ મહાશયે યુદ્ધ વિભાગમાં નોકરી કરી હતી, ત્યાંથી તેમની કિતરોત્તર પદોન્નતિ થતી ગઈ. એઓ એક વખતે રશિયન સરકારના યુદ્ધવિભાગમાં એક મોટી કુચ્ચ, પ્રતિષ્ઠિત તથા કિતરદાયિત્વ પદપર એઓ પ્રતિષ્ઠિત થયા, એમને

એ હોહો જેવો તેવો નહોતો. તેઓ બરોબર જાણતા હતા કે તેમના રશિયન રાજ્યને વિશ્વામધાન કરવાથી દેશને બહુજ ધોરે પહોંચશે એ સ ગવર્નમેન્ટને તેમના એ યકિનપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી. રાજ્ય પ્રજા સૌને પૂર્ણ ખ્યાલ હતો કે તેમનામા ગમે તેટલા દુર્ગુણ હો પરંતુ દેશ દ્રોહી નહિ જ. પણ તે નહિજ થાય! આનુ નામ તે સ્વદેશ પ્રેમ-જનની જન્મ ભૂમિપર ચાટલ ભકિત માનો એવો રાજ વ્યવહાર થઈ પડતો જોઈએ કે દેશભકિતથી બીજા કોઈ ધર્મ આ સંમારમા અસ્તિત્વ ધરાવતોજ નથી. આ સર્વ ધર્મો રાજ છે આ ધર્મનો અનુયાયી અન્યાર મનુષ્ય વાકિક અને પારનાકિક સક્રિ પ્રકારની કિન્નતિ કરી શકે છે. આ સર્વ કિન્નતિઓનો મૂલમન્ત્ર છે. પણ દેશભકિત ધર્મભકિતથી કોઈ પણ પ્રકારે કિન્નતિ નથી. માટે જે જે માનુસ સાચો ધર્મત્મા અનવા ચાહતો હોય તેણે પોતાની દેશ માતા-પોતાની જનની જન્મ ભૂમિ-ના ચરણકમળપર પોતાનું તન, મન અને ધન અર્પણ કરી દેવું જોઈએ. વાસ્તવિક રીતે આજ વિચારને લીધે કોઈ સાહેબે એટલા માટે રાનિક સેના ચિત્તરૂપી હતી કે જ્યાં ભવિષ્યમા દેશની આવી જરૂરીયાત કામમા આવી શકે. નહિ તો તેમણે શામાટે ધરમા કંઈ પણ પ્રકારની કમીના ન હોવા છતાં નોકરી સ્થિતિરૂપી જોઈએ? બસ, આટલીજ વાતપર મુગ્ધ થઈને તેમના દેશ-વાસીઓ તેના ચરિત્ર નિયંત્રણપર આખી મીચા-પણી કરી તેને સન્માન, વિશ્વાસ તથા શ્રદ્ધાની દૃષ્ટિથી જોતા હતા.

કાંટજેનોદેશસ્ત્રીએ જ્યારથી રશિયન યુદ્ધ વિલાગમા નોકરી કરવી શરૂ કરી ત્યારની તેમને ત્યથી એક પણ દિવસની રજા નહોતી મળી. આથી રાજની એકની એકજ પ્રવૃત્તિમા નિમગ્ન રહેવાથી અથવા એકના એકજ સ્થળમા રહેવાથી તેમનો જીવ ત્યથી વધી ગયો હતો.

સરકારી કામથી કુરસદ મળતી ત્યારે શ્રાન્ત મનને શાન્ત કરવાને-
પોતાના મનને આનન્દિત કરવાને માટે-જે જે ઉપાયો યોગ્યતા હતા
તેય પણ હવે અસર કરવા ન લાગ્યા. પોતાને કંઈ પણ પ્રકારેના
સૂતોષ ન થવાથી છે માસની ત્યાંથી રૂબ લીધા. એ અવકાશના
સમયાન્તરમાં પોતે દેશાંશાન્તરના બ્રમણ કરવાનું ઉચિત ધાર્યું. અસ,
આજ નિર્ણય ધારી કાઉંટ સાફેચ પક્ષ વિદેશન. અનેક સ્થાનોમા
પરિબ્રમણ કરતા કરતા, ત્યાંથી નાના પ્રકારના આનન્દો, અનુભવો
તથા આમોદ પ્રમોદના સુખ ઉપભોગ કરતા કરતા આજ ગર્વ દેવ-
તાની પ્રત્યક્ષ કલાયુક્ત અવતાર, હેસર વિલિયમના લીલા નિદેશન
અર્થિન તીર્થમ. પધાર્યા છે અને ઉપર જે સ્થાનનો ઉદ્દેશ થયો ત્યાં
આવી એ હોટલમાં ઉતારો કર્યો છે.

૨

કાઉંટજેમ્નોફ્રોસ્ટીને અર્થિન આવે આજ ગાયો દિવસ છે.
પ્રાતઃકાળનો સમય છે. શીતલ સમીર મન્દ મન્દ આવે છે. સુંદર
સુકાતી વૃક્ષની કાળોપર રંગબેરંગી પક્ષિઓ મંદુરનાં ગાજી રહ્યાં છે.
ભગવાન બુદ્ધન બાસકર તેમની રસ્મિ રેખાઓવડે ગુપ્તાસિક્ત હરિત
પદ્મવોપર પોતાની પ્રકૃતિદેવીને જાગૃ મોતિ ન હાંચતી! એી શોભાનું
ગોરવબર્ણ માન આપી રહ્યાં છે. આ પ્રાતઃકાલીન શોભાને-આ
પ્રાકૃતિક સૌન્દર્યને-કાઉંટ મહાશય ઉઘાનની સામે આવેલી ટોટેપનઃ
•એક સુંદર ઓરકામ. એસી એકી ટસે ઉતરાતી રહ્યા છે. એમનું ધ્યાન
એકીટસે પ્રકૃતિદેવીથી અલગકારાયેલી શોભાને ઉપકાળમાં રમ્ય જણાતી
જેઈ ઉક્ષિત બની રહ્યા છે. ત્યાં આ વખતે હોટલના ત્યાંના નિમ્ન-
પદ્મથ (રોકેસો) કર્મચારી અંદર આવી તેમનું ધ્યાન જાગરૂસ્તીથી
આકર્ષિત થયું. તેમણે પોતાનું શિર ઉંચું કરી પૂછ્યું:-

“ કેમ, શું કામ છે ? ”

કર્મચારીએ કિતર દીધો:—શ્રીમાન, આપને મલવાને માટે અત્યંત આતુર જણાતી એક નવ યુવતી સુંદરી ધણેજ દરથી આવી ધણા વખતથી આગે એડી છે. જો આપની આજ્ઞા હોય તો એ અન્દર આને.

આ સાંભળીને તેમને બહુજ આશ્ચર્ય થયું.

એણે વિચાર્યું કે આ દેશમાં મારે કોઈની સાથે ઝોળખાણ તો નથી તો પછી કોણ મળવા આવ્યું. પરંતુ ‘નવયુવાન સુંદરી’ આ શબ્દ સાંભળી મ્હોમા પાણી ભરાઈ આવ્યું તેમણે તે નોકરને કહ્યું—
“સારી વાત છે, જાઓ તેને મોકલો, હું ખુશીથી મળવા તૈયાર છું.”
નોકર બહાર ગયો તેના જવાની સાથેજ એક વીસ વર્ષની સુંદરીએ ઝોરડામાં પગ મૂક્યો. તેની લાવણ્યમયી મનમોહન સુંદર મુર્તિને જોઈ કોઈ સાહેબ ચોંકીને ઉઠ્યા ને સામા જઈને આવકાર આપ્યો. જ્યારે બન્ને જણે હાથ મીલાવી બેસી ગયાં ત્યારે તે સુંદરી મધુર, નમ્ર તથા વીણાના જેવા સ્વરથી બોલી:—“સાહેબ, ઝોળખાણ ન હોવા છતાં પણ એક અજાણી સ્ત્રીની સાથે મળવાની કૃપા કરી તેને માટે આપને ધન્યવાદ આપુ છું અને મારા સાથે વાતચીતમાં જે સમય જાય તેને માટે ક્ષમા કરશો.”

ક્રોંટ—સુંદરી ? હું મને પોતાને ધન્ય માનુ છું કે—આપના જેવી સુગંધ સ્ત્રીથી મળવાનો મુયોગ મળ્યો ! મને આપની મુલાકાતથી જે આનંદ થયો છે તેનું વર્ણન કરી શકતો નથી. તમે અહીં આવી મારા પર જે કૃપા કરી તેના માટે આપનો આભારી છું.

સુંદરી—(હસીને) સાહેબ મારા પિતા જર્મન હતા પરંતુ મારી મા રશીયન હતી તેથી મને જર્મની કરતાં રશીયન કિપર વધુ પ્રેમ છે, કારણ કે સ્વાભાવિક નિયમ છે કે—કન્યાનો માતાની બાબ-

તોપર વધુ પ્રેમ હોય છે તે શું આપ નથી જાણતા? (કંઈક આંખ મટકાવીને) કાંટ સાંકે! રશિયન પુરુષોને જોઈ હું કેવી પ્રસન્ન થઉં છું? આહ! ભગવાન જાણે છે કે જર્મનીના લોકો રશિયન લોકોની સાથે પોતાનો મુકાબલો કરી શકે એમ છેજ નહિ.'

આમ બોલી એ રશિયન સજ્જનના મ્હોતે એકીટમે જોઈ રહી. આ જોઈ તેના આખા શરીરમાં વિજળીની ગતિ ગતિમાન જણાઈ. જેમ તેમ કરી એ બોલ્યા:—

'મને જણાય છે કે રશિયનોપર તમારી મોટી કૃપા છે, યુવતિ! શું તમારું લગ્ન થઈ ચુક્યું છે?'

જર્મન રમણી—'નહિ, હમણા નહિ; જલદી થવાની આશા પણ નથી, કારણ જર્મનોને મારે મને ઘણા છે. હું તે કારણથી લગ્ન કરવા માગતી નથી. એજ કારણો લીધે ગઈ સાત્ર હું રશિયા જવાની હતી, પરંતુ મારી ગિમારીને લીધે મારે એ વિચારને છોડી દેવો પડ્યો. પરંતુ હવે તે મારો ગિયાર તદ્દન બદલાઈ ગયો છે. હું એમ વિચારું છું કે લગ્ન કરીને નફામી કે હાથે કરીને બન્ધનમાં પડું! પરંતુ જીવન વ્યતિત કરવા કન્યા અને સ્વતંત્રતા પુર્વક જીવન નિર્વાહ કરવો એ અધિક મુશ્કેલીય જણાય છે.'

આ પછી રશિક શિરોમણિ કાઉન્ટેસ્સેન્સકી અને આ યૌવનમદ્વર્ગી મુગ્ધા નાયિકાએ કેટલાયે કલાક લગી ધ્રુસધ્રુસ વાતો કરી.

અંતે વાત સમાપ્ત થઈ એટલે જતા જતાં એ ચતુરા રમણી ચિત્ત ચોરી જતી, તખ્તમાં કરતી બોલી:—

'કાઉન્ટેસ્સેન્સકી આજ સન્ધ્યાએ મ્હારે ત્યાં ભોજન કરવાની વાત બૂલતા નહિ. હું મારી ગાંડીને આપને લેવાને વાસ્તે યથાસમ્ય મોકલીશ, તેમજ જરૂર આવશે!'

આટલું કહી એ ચાલી ગઈ અને કાઉંટ ઉપર જાહેર અસર કરતી ગઈ.

૩

ખરોખર સંધ્યા સમયે ગાડી આવી, તેમાં બેસી કાઉંટ સાહેબ તે સુંદરીને ઘેર ખેંચી ગયા, તે ધનની રમ્મતા, ધનના તથા સજ્જવટ જોતવેંત એ સાહેબ સમજી ગયા કે એ રમણી અવશ્ય ધનવતી અને સાથે વળી શોખીન હોવી જોઈએ. વાતચીતમાં તે જાણી ગયા કે તેની સર્વ બિલકતની એ એકલીજ રવાગિની હતી અને એનું પુર નામ કુમારી જેન એડર સિમટ છે.

જે સમયે કાઉંટેએ દેસ્ડે કુમારી જેનના મકાને ખેંચ્યા તે સમયે ત્યાં એક અન્ય સજ્જન ઉપસ્થિત હતા. એ સૌને આજ આ સુંદરીએ બોજન કરવાને નિમંત્રણ હતા. એ રૂશિયન સજ્જનના ત્યાં ખેંચવાની સાથેજ ધણજ દાવબાવની સાથે એ નવયુવતિએ સ્વાગત કર્યું અને અન્ય ઉપસ્થિત સજ્જનોની સાથે એમનો પરિચય પણ કરાવ્યો. થોડીવાર સુધી તે સાધારણજ વાત ચાલી. ત્યારપછી બોજનની સામગ્રીઓ પીરસાવવા લાગી. બોજ્ય પદાર્થોમાં નાના પ્રકારનાં સ્વાદિષ્ટ ફળ તથા ઉત્તમોત્તમ અને મહત્વવાન મદિરાનો સ્વાદ તૈયાર હતો. સર્વજો ગોઝ્ય રીતે પેટની પૂજન કરી અને પછી સર્વ ગૃહસ્થોએ જીગારનો આરંભ કર્યો. કુમારી જેનના આગ્રહને લીધે કાઉંટ સાહેબને તેમાં પોતાનો દિસ્સો આપવો પડ્યો. લાંબા વખતને અંતે આ રૂશિયન અનિયમો દાવપર દાવ છતી સર્વને હરાવ્યા. આ વખતે અર્ધ રાત્રિ વ્યતિત થઈ ગઈ હતી. જલ્દી જલ્દી ઊડી સડ, પોતપોતાને સ્થાને જવા તૈયારી કરવા લાગ્યા, કાઉંટ પણ

જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા, એટલે આ વખતે, સુંદની જેને નિકટ આવી દર્શુ:—રાત બહુ ગઈ છે. હોટલમાં જવું આપને અત્યારે બહુ કષ્ટકર થઈ પડશે. મને જો આપને અનુભૂતિ ન જણાતું હોય તો આજ અહિંજ વિશ્રામ કરો. આ સામળીને અમારા રસિકરાજ રશિયન કાર્ટેટ કુર્ચી કુર્ચીને દડો થઈ ગયા. માનો કે સ્વર્ગનું રાજ્ય મળ્યું, તેણે કૃપાપૂર્વક પ્રસ્તાવના સમયે સ્વિકાર કરી એ કામિનીને અનેકાનેક ધન્યવાદ આપ્યા.

બીજા દિવસે હોટલમાં જઈ કે.ટ.જેમ્સ ફ્રાન્સીએ શ્રીમતી જેનને ત્યાં સંઘાએ ભોજન કરવા નિમત્રણ કર્યું. શ્રીમતીના પ્રસ્તાવાનુસાર અજના જમણુ વખતે કાલ ભોજન પ્રસંગે હાજર રહેલા સજ્જનોને પણ નેતરવામાં આવ્યા હતા. યથાસમય મંદ્યા વખતે હોટલમાં એક આરડીમાં એ ચણ્ડાત્ર ચાંદી એકડી થઈ. ભોજન, મદ્યપાન, ગાન, જુગાર આદિનો વ્યવસાય પણ રાત્રી આતંગા આવ્યો અને અર્ધી રાત્રિ પસાર થઈ એટલે એના અંત પણ આવ્યો. સહુજન પોતપોતાને ઘેર પંડ્યા ગયા. હોટલની કંઈ આવશ્યકતા નથી કે આજ સુંદની જેને અધિક રાત વ્યતીત થઈ જવાને લીધે ઘેર જવાનું કષ્ટકર સમજી, કાર્ટેટની ઇચ્છાનુસાર હોટલમાં વિશ્રામ કર્યા.

બસ આ પ્રમાણે નિત્યપ્રતિ આનન્દોત્સવ થવા લાગ્યો. સાન્વય-ભોજ, મદિરાપાન, જુગાર, નાચરંગ અને ગાયુ બગ્ગવું કાઢ તથા નવયુવતી જેનને રોજની નિયમ થઈ પડ્યો. બન્નેમ સંબંધ વધી ગયો.

આ પ્રમાણે પ્રમોદ અને ક્રીડા ત્રાનુકમાં કંઈક દિના રાજી ખુશીમાં વીતી ગયા. એક દિવસે ભોજનની અંતે કાર્ટેટ સાહેબ જુગાર ખેલતી હતા ત્યારે તેમના એ. પણ દાંત જીતમ ન આવ્યો એ હારવા લાગ્યા. અત્યાર સુધી એમણે જે કંઈ જીત્યું હતું તે સર્વ

હરાયું-તેની પાસે જે નંગદંડ રૂપિયા માર્ગવ્યયને માટે હતા, તે પણ આપ્યાં ગયા. પુરા નંગ બદાદર થઈ ગયા તો પણ આંખ ઉઘડી નહિ. તેમને એટલી જીદ લાગી કે શ્રીમતી જેન પાસેથી પાંચસો માર્ક (જર્મનીના સિક્કા) એમણે ઉધાર લીધા. પરંતુ દિસ્તન કરે એ ખરું! એમની સપ્તાહ બચાઈ ગાલી ગઈ. હવે એમની આંખ ઉઘડી, ખેલવું બંધ થયું. સો સોને ઘેર ચાલી ગયા. અસ આજથી એમના આમોદ પ્રમોદ 'પ્રોઆમ'માંથી જુગાનું નામ નાશ પામ્યું. જુગાર બંધ થયો, કિંતુ ભોજનપાન અને વૃત્યગાનમાં કંઈ કમી ના થઈ. તે ખેડવાંની માફક ચાલવા લાગ્યું. સાચી વાત તો એમ છે કે રંગરેલનો પ્રવાહ એટલો થવાને બદલે અધિક વેગે વધવા લાગ્યો.

૪

કાઉન્ટજેમ્નેફોસ્કીને જર્મનિમા આવે આજ એક માસ પૂરો થયો છે, રાત્રિનો વખત છે. જર્મન સુંદરી શ્રીમતી જેનને ઘેર આજ આમોદ પ્રમોદ જોડલાં સમાપ્તિને પન્થ્યાં છે. શક્ત નવ વાગ્યાં છે, પરંતુ વિલાસીતાદેવીના અન્ય ભક્તગણ; ને કેં કામ બતાવી જોડલા જોડલા પોતપોતાને ઘેર સીધાવી ગયેલા છે. કેવળ ભક્ત શિરોમણિ હૈંટ અને વિલાસિતાના સાક્ષાત અવતાર શ્રીમતી જેન તેને ઘેર એક ગોરડામા બેઠાં બેઠાં ખ્યાલાપર ખ્યાલા ચલાવ્યા જતાં હતાં. સુરાપાન તો ઉભય જાણુ કરતાં હતાં, પરંતુ એમાં એટલું અન્તર હતું કે જેન જ્યારે એક ખ્યાલો પીતી હતી ત્યારે તેજ વખતની દરમિયાન ટોટ ગે ત્રણ ખ્યાલો ગટગટાવી જતા. પીતાં પીતાં જ્યારે મદિરાના મદથી એ મત બન્યા ત્યારે સુંદરી જેન તેની રસીલી અખોવડે એક ગર્મબેદી કટાક્ષ ફેંકી બેલી;—

‘કેમ જાણા કૌંટ, કાલ તમે કહેતા હતા ને કે તમે શીઘ્ર-
તાથી સ્વદેશ જવાના છો ? કેમ આ વાત સાચી છે ?’

કૌંટ—‘હા, ધસદો તો એવો છે ખરો ?’

જેન—‘તો તમારા વિયોગમાં મહારા દિવસો કેમ જશે ? માફ
જવન તમારા વિના કેવું નમાડુ થશે ?’ આમ કહી તેને ગળે એ
હાથ નાખી—વિંટાવી મોહભરી આંખો ચમકાવી તેમના મોઢેને એકા-
ટસે જોવા લાગી.

હવે કૌંટથી રહી શકાયું નહિ, તેના આખાં શરીરમાં વિજ્ઞાનોના
પ્રચાર દૃશ્યમાન થતો જણાયો. એણે પણ તેને ચળે હાથ વિંટાળી
તેના શુભાખી ગાલોને કે વાર ચુમ્બનથી બિંજવી બોલવાનું શરૂ કર્યું.

‘ખારી જેન, ગાંડી છે ? તને છોડીને હું ત્યાં કેવી રીતે જઈ
શકું ? હું તને મહારી સાથે રશિયા લઈ જઈશ !’

જેન—(હસીને) ‘તો શું તમે અહિં મારા ઉપર પ્રેમ રાખો છો
એવોજ પ્રેમ ત્યાં પણ રાખશોજ ?’

કૌંટ—(ઉત્સાહથી) ‘અરે ! આનાથી પણ અધિક !’

જેન—‘આ વાત પર મને કેવી રીતે વિશ્વાસ આવે ?’

કૌંટ—‘પરિક્ષા કરો !’

જેન—‘ભલે જો હું આ વાતની પરિક્ષામાં કંઈ પણ ચીજની
માગણી કરું તે ચીજ આપશો ?’

કૌંટ—‘અવશ્ય, જે માંગશો તે હું આપીશ. તારા માટે મારો
જાન પણ તૈયાર છે !’

જેન—‘આ વાતને તમે ખુબ ધ્યાનમાં રાખજો, હાં ! માંગ્યા
પછી ધનકાર ના જાઓ તે જોજો !’

કૌંટ—‘નહિ કદી નહિ ! હું ધનકાર નહિ કરું ! દુનિયામાં એવી

કેઈ પણ ચીજ નથી કે જેની હું ના પાડું. તમે કંઈ પણ સકાચ રાખ્યા વિના ચાહોં તે માંગી લો !’

જેન—હીક ત્યારે ! રશિયન યુદ્ધવિભાગનો ગુપ્ત સકેત ગ્રંથ મને આપી દો. આ ઉપરથી હું જાણી શકીશ કે મારા ઉપર તમારો સાચો પ્રેમ છે કે રશિયા ગયા પછી મને તમારી હાંડી બનાવશે !’

આ સાંભળતાં વેંતજ ક્રોંટ ચોકચો-તેમના કાનના પડદા ઉઘડી ગયા અને બધો નીસો કતરી ગયો. સ્કેજ તેનાથી દૂર ખસી આંખ શહીને એ જર્મન સુંદરીનું મુખ જોવા લાગ્યો. કેટલીકવાર ચુપકાઈ પકડી પછીથી એને પુછ્યું—

‘ કેમ સુંદરી, આ ગ્રંથને તમે શું કરશો ? ’

જેન—(કંઈક ગંભીર ગતી) મહેં તમને ક્યારનુંએ કહ્યું છે કે આ માંગવામા મહારો ધરાવો તમારી પ્રેમ પગલા કરવાનોજ છે. ’

ક્રોંટ—(કેદાસ બની) ‘ પરંતુ એતો મારી પાસે નથી, જેન ! ’

જેન—તમે જુહું બાલો છો, ક્રોંટ ! મને આ વાતની પુરેપુરી પક્ષી ખબર મળી છે કે તમે જ્યારે પ્રેરથી નિકળ્યા ત્યારે સર્વ આવશ્યક ચીજો સાથે તમે આ ગ્રંથ કે.ઈ પણ દ્રવ્ય રાખ્યો છે, કારણ કે તમે જાણતા હતા કે વિંડશમથી રશિયન યુદ્ધવિભાગને તારહારા સમાચાર મોકલવામા આ ગ્રંથની સહાયતા વિના જરા પણ ચાલે તેમ નહોતું. મને એટલું પણ માલુમ છે કે એ પુસ્તક તમે રસ્તામા ખોઈ પણ નાખ્યું નથી, કારણ કે એને તમે પ્રાણથી અધિક સાચવતા હતા.

ક્રોંટ—(આશ્ચર્યમાં હુબ્બી) ‘ તમે એ સર્વ વાત ક્યથી જાણી ? ’

જેન—(બનાવટી વાત કરી) ‘ તમેજ મને એક રાત્રિએ આ વાત કરી હતી ! ’

કોંટ—હીક, પણ જો હું આ અન્ય તમને ન આપું તો ?

જેન—(સ્વામ કરી) તો તમે રશિયા જઈ શકશો નહિ, કારણ કે તમારી પાસે કંઈ પૈસો નથી. આ ઉપરાંત હું પોલિસને એવી સૂચના કરીશ કે તમે મને ફોસલાવી મારી પાસેથી પાંચસો માઈ (જર્મન નિકા) છીનવી લીધા છે આખ્યા વિના ચાંલ્યા જાઓ છો. જસ, તે લોકો તુરત આવી તમને હાથકડી કરી હવાલામાં લઈ તમારા માલનો ડ્રાઈવને લેશે. આ પછી મારા અદાલતી મિત્રોની સહાયતાથી કેવળ અન્ય હસ્તગત કરીશ, એટલું નહિ પરંતુ તમારી બીજી સર્વ એક્ટે લીલામ થઈ મારા હાથમાં આવશે.

જે ના આ વાક્યોએ કોંટ ઉપર કંઈક જૂદીજ વિલક્ષણ અસર કરી તેને તેની વર્તમાન સ્થિતિપર ઘણી દુણા કૃત્પન્ન થઈ. કિંકર્ત-વ્યવિમ્બ બની તેણે તેનું શિર ઝુકાવી દીધું. ક્યાં લગી એણે વિચારતરંગમાં રમમાણુ કરીધું, પણ કંઈ નિશ્ચય ન થયો. સાચું કહીએ તો એની સ્થિતિ સાપ છતુંદર જેવી થઈ. મહાકવિ તુલસીદાસની નિમ્ન લિખત ચોપાઈ માનો કે એને માટે લખાઈ હતી;—

‘ધર્મ સનેહ ઉભયદિમિ વેગે । મહ ગતિ સાંપ છતુંદર ફેરી ।’

અંતે તેના મગજમાં વિજળીના વેગે એક વિચાર સૂન્યો. તેણે ધાર્યું કે આ વખતે જેમ બને તેમ આ કાગલસર્પિણીથી છુટાય તેમ વર્તવું. આખી રાત છે, પછી સવારે જોઈ લેવાશે. અત્યેવ આ લાંબા પોતાવલંબનના અંતર પછી અસલ ભાવોને છુપાવી કહ્યું;—

મહારી પ્રાણુ ખ્યારી જેન ! હું એમ જ્નેતો હતો કે તમે થું કહો છો, પણ આતો મારી હંસીને ખુર લાગી ગયું ! અપ્રસન્ન ન બનો ખ્યારી ! અરે ! આ અન્યની તે શી વાત કરો છો પણ કહો તો આખું સામ્રાજ્ય આપી દેવા તૈયાર છું ! હું તો ‘ખ્યારો કહી’

ચુઓ છું કે તમારા માટે મારો પ્રાણ પણ આપવા તૈયાર છું. તમે તો મારી પાસે કંઈ પણ માંગ્યું નથી. કાલ પ્રાતઃકાલ હોટલમાં આવી, ગુરુત્સંકેત, અથ લઈ જાઓ !

જેન—(કેક અપ્રતિભ બની) નહિ ખ્યારા ! હું અપ્રસન્ન નથી ! વાહ, હું તમારાથી નાખુશ બનું ? તમારા સમ, બહાલા હું તો ગમ્મત કરતી હતી !

આ પ્રમાણે કેક વાર સુધી વાતચીત ચાલી. તદનન્તર કૉન્ટ્રેબેન્ના-ફોસ્કીએ શિરપીકાનું બહાનું ફાડી વિદાયગીગ માગી. જેનની ઇચ્છા હતી કે એ રોજની મારફત ત્યાજ શયન કરે, પરંતુ એણે શિર વેદનાની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ જણાવી એ પ્રસ્તાવને આજ સ્વિકારવામાં અસમર્થતા પ્રકટ કરી, શિર ઝુકારી ત્યાજી પ્રસ્થાન કર્યું.

૫

હોટલમાં પહોંચી પત્રંગપર લોટવા લાગ્યો, પરંતુ કંઈ નિદ્રા-દેવીએ મ્હેરબાની કરી નહિ. તે વિચારવા લાગ્યો, શું કરું ? કંઈ સમજામાં નથી આવતું ! શું આ ગ્રન્ય મહારે આ જર્મન સુંદરીને આપી દેવો ? યદિ હું એમ કરીશ તો મને બહુ લાભ થશે. નવયુવતી જેન સદાને માટે માની બની જશે અને હું એની સાથે જીવનપર્યંત સુખચેત બાજીમાં નૃદ્ધી રાકીશ. એ ઉપરાંત તેની અપાર ધનસંપત્તિ મારા અધિકારમાં આવી જશે. વધારે શું ? બસ, આનન્દથી દેશમાં પહોંચીશ એટલે ... ... પણ અરે ! દેશમાં હું મ્હેં બતાવવાને યોગ્ય પણ નહિ રહું. હું કેવું મ્હેં લેઈ દેશવાસીઓને બતાવીશ ? તેમની આગળ માફ મ્હેં કાળુ રહેશે ! મારા દેશના રાજા અને પ્રજા-સૌએ મારાપર વિશ્વાસ રાખી ઉત્તરદાયિત્વ ઉગ્રચન્દ્ર મને આપ્યું છે—આ સંકેત પુસ્તક પણ એમજ પ્રદાન કરેલું છે. હૂં શું હું આને

માટે સ્વદેશની સાથે વિદ્યાસધાતે કરીશ ? શું હું એક તુમ્હ સ્વાર્થને લીધે-ક્ષણિક સુખને લીધે, આ ધૃષ્ટિન અને નીચ કમ કરવા જનની જન્મભૂમિની છાતીપર મારાજ હાથથી છુટી ચલાવીશ ? માફ આ માતૃહત્યાનું કામ કમી નહિ અને તો મારી દેશ માતાપર, પ્રાણુ પ્રિય રશિઆપર, ઘણીજ ભારે આશત લાવી શકશે ! સમ્ભવ છે કે આ ગ્રન્થ, જેનને ઘેર ગયા બાદ, કોઈ પણ પ્રકારે તેના મિત્રોદ્ધારા જર્જનરાજ કર્મચારીઓને હાથ જાય, આમા સર્વનાશ સમજી લેવું ! કારણ કે આ પુસ્તકદ્વારા રસનો ગુપ્ત-ભેદ-પૂર્ણ રહસ્ય-માલુમ થશે ! આથી માલુમ પડી જશે કે રશિયા પાસે આ વખતે કેટલું વાસ્તવમા સૈન્ય બલ છે અને એનું કયા સ્થાન-પર કયા સ્થિતિ છે, દુર્ગોની વાસ્તવિક દશા કેવી છે, તેનું નિર્માણ કયા કૌશલ્યતાથી કરવામા આવ્યું છે તથા યુદ્ધ સામગ્રી કયા પરિમાણથી પ્રસ્તુત છે. ખરી મહત્વની બાબત જાણવાની હોય તો અમારા દેશના યુદ્ધવિભાગમાં ગુપ્તસંકેત છે. શાન્તિ તેમજ યુદ્ધના પ્રસંગમા આથી સૈનિક આજ્ઞા તથા મહત્વપૂર્ણ સૈનિક સમાચારોના આદાન પ્રદાન થાય છે. અત્યેવ આ પુસ્તક મારા હાથથી ગયું એટલે પ્રિય દેશનું પોગળ કુટી ગયું સમજવું ! પરિણામ એ આવવાનું કે જર્મન ગ્રવર્નમેન્ટ અમારી માનુભૂમિનું પોગળ જાણી તેના નિર્બળ અંગેપર તુરત ચઢાઈ કરી અમારા સૈનિક સંકેતો જાણવાથી અમારા સેનાપતિની સર્વ યુક્તિઓ નિષ્ફળ કરી દેશે. આ દશામાં અમારા દેશવાસિઓને કેવા પ્રકારની વિપત્તી મહન કરવી પડશે એનો બ્યારે હું ખ્યાલ કરું છું ત્યારે મારા રૂંવાં ખડાં થઈ જાય છે ! હાય ! શું હું શારીરિક સુખને લીધે અમારી જનની જન્મભૂમિસ્વર્ગાદિપિ ગરીબસી પ્રમાણે સ્વર્ગાદિપિ ગરીબસી જનની જન્મભૂમિ પર આશત

આવવા દ્વંશ! શું મારી પરમ પૂજનીય રુસ માતાને
 મારાજ હાથે પરાધીનતાની બેડી રહેવાની વિપત્તિસમુદ્રમાં
 ધકેલી દ્વંશ? નહિ! નહિ! એમ કદાપિ પણ બનશેજ
 નહિ! હું એવો નીચ, પાપી, અને પતિત નહિ બનું! હું બરોબર
 જાણુ છું કે સંસારમાં દેશ દ્રોહ જેવું એકે ભાર પાપ અસ્તિત્વમાં
 નથી, તો મલા હું જાણી બુજીને આવા ધોર પાપમાં કેવી રીતે
 ઝંપલાવી શકીશ? જેન! જેન!! તું દેવી નથી પણ દાનવી
 છે! બલકે મૂર્તિમાન શયતાન છે! તું મીઠું મીઠું બોલી પ્રેમ-
 જાલ-નહિ મોહ જાલ પાથરી મને ફસાવી નરકમાં ધકેલી વિશ્વાસ-
 ધાત કરાવવા માગે છે? મધુ તિષ્ઠતિ જિહ્વાયે હૃદયે તુ હલાહલમ્!
 પણ યાદ રાખજે કે હું મહારા સ્વદેશનો સાચો ભક્ત છું!
 હવે તારો મંત્ર જાદુ-મારા પર અસર નહિ કરી શકે! હું તારાં
 આંતર હૃદયને સમજી શક્યો છું! તારા તુચ્છ પ્રેમને તિલાંજલી
 આપું છું. હા, ત્હેં મને પરદેશમાં નિસ્સહાય અને એકલો જોઈ
 મારા ઉપર વિપત્તિ ઢોળવાને તથા છલ, બલ, દોશન્યથી 'ગુપ્ત ગ્રંથ'
 છીનવી લેવાને ધમકી આપી! પણ હું તારી ધમકીથી બી જઉં?
 અરે! ખુદ જર્મન સામ્રાજ્ય ધમકાવે તોય પણ હું કંઈ એવો નથીજ-
 દેશ દ્રોહી નહિ બનું! સ્વદેશ માટે પ્રાણ આપવા તૈયાર છું! આ
 ગ્રંથ મલવો તને હવે મુકેલ છે! બસ, 'ગુપ્ત ગ્રંથ'ની આ પ્રત
 અસ્તિત્વમાં રહેશેજ નહિ એટલે શું? બસ, 'ન રહેગા બાંસ ઓર
 ન બજેગી બસુરી.'

આ પ્રકારની ચિંતા કરતાં કરતાં કૌંટજેમ્નોફોસ્કીએ પલંગપરથી
 ઉઠી ટંકની પાસે જઈ તેણે હાથે બોલી અંદરથી એકે મોઢું પુસ્તક
 બહાર કાઢ્યું અને પાસે સળગતા દીવા ઉપર ધરી બાળી દેવા માંડ્યું.
 પુસ્તક ૪૨૪૨ કરતાં બગી બાપ થઈ ગયું અને પલંગપર આવી

સૂઈ ગયા, પરંતુ ફરીથીએ ઉઠ નજ આવી. ચિંતા સાગરમાં ગોથાં ખાતાં ખાતાં સવાર થયું.

પ્રાતઃકાલ થતાં ઉઠી કોંટે વિચાર કર્યો કે પુસ્તક ન મળે એટલે જેન કાલના તેના એલવા પ્રમાણે તોશન મચાવે તો શું કરવું? એટલા માટે તેને આ મામલાની ખબર ફરીથીએ એલચીને આપવી ઉચિત જણાઈ. આ વિચાર તેણે બર્લિનમાં રહેતા ફરીથીએ એલચીને પત્રથી લખી જણાવ્યો, જેમાં તેણે એક બાબત ધુપી રાખી બાકીનો પુરેપુરો હેવાલ સંક્ષિપ્તમાં લખી જણાવ્યો. આ કામથી પછી નિશ્ચિંત બની અથવા એમ કહોકે આસન્નવિપત્તિને માટે સહુ પ્રકારની તૈયારી કરી જેનના આવવાની પ્રતિક્ષા કરતા બેઠા.

૬

નવ વાગે જર્મન સુંદરીએ હસતે મુખે ઓરડામાં પદાર્પણ કર્યો. નિત્યના નિયમ પ્રમાણે કૈંક સાધારણ વાતચીત થઈ રહ્યા બાદ એણે ગુસ્સે ઝ-થની જાહે કરી, પરંતુ કોંટેના પ્રત્યુત્તરથી એ ચીડાઈ ગઈ. તેણે તરતજ એક સીટી વગાડી, સીટી વગાડતાં પાંચ આદમી ખટ ખટ કરતાં ઓરડામાં ધસી આવ્યા. તેમને જોઈને કોંટે ભયભીત તો નહિ થયા, પણ હા, તેમને ક્રોધ તો થયોજ, તો પણ તેમને જોઈને એમણે ચૂપ રહેવું ઉચિત ધાર્યું. તેઓ નિકટ આવ્યા એટલે એમણે તેમાંના જેને ઓળખ્યા-તેમાંના એ માણસો દ્યુત રમવા વખતે હાજર રહી તેમનું સર્વસ્વ હરણ કરી જનાર વ્યક્તિઓ હતી; પરંતુ અન્ય ત્રણ વ્યક્તિઓ તેમના રંગદંગ ઉપરથી પોલિસમેન જેવા જણાઈ આવતા હતા. તેમાં કોઈ ઓછીસર જેવું જણાતું હતું તે આગળ આવી તેના નામનું વારંટ બતાવી કહ્યું;—‘જર્મનીના કાનુનના અનુસાર આપ અમારે તાબે છો. આ વખતે અમારે તમારી તેમજ તમારા માલની તલાશી લેવી પડશે !’

આટલું કહી એણે અન્ય આદમિઓની સહાયતાથી તલાશી લેવી શરૂ કરી. સર્વ વસ્તુઓ જારીકાઇથી જોવા મંડી, પણ વાસ્તવમાં એ લોક જે વસ્તુને માટે મથતા હતા તે હાથ નાજ આવી. અંતે આપસ આપસમાં સલાહ લેઇ એ લોક બહાર ગયા અને આંશીસરે જોનને કહ્યું:—

‘કેમ મિત્ર, આ ગ્રન્થનો તો પત્તો ના લાગ્યો. તમે શું બરોબર બજાર મેળવી હતી !

જોન—‘નહિ ચાર્લી, અમે આ બજાર પ્રધાન કાર્યાલય તરફથી મેળવી હતી. આપ જાણો છો કે જે બજાર ત્યાંથી આવે છે તે એ રિપોર્ટરોના આધારપર આવે છે, જે બજારો પછી અમોને અમારા સર્વ વ્યાપક તથા સર્વાન્તરયામી જસૂસલોક નિત્યપ્રતિ અહિં મોકલાવ્યા કરે છે. તો પછી આમાં કેવે પ્રકારે બૂલ થવા સંભવ છે એ કંઈ સમજાતું નથી ! આપજ વિચારો કે અમારા જસૂસમાર્ષ રસદેશમાં આવી બૂલ કરી શકે છે ? ક્રાંટના સંબંધની અન્ય હકિકત તો તદ્દન સાચી નિવડી.’

આંશીસર—‘હાં, તમારું કહેવું તો ઠીક છે, પરંતુ આખર એ ગ્રન્થ જય ક્યાં ? કેમ છો ટીઓ તમે શું કહો છો ?’

ટીઓ—‘નહિ મહાશય, હું એવી ગફલત કરી શકું એમ નથી. જે દિવસે ક્રાંટ રશિયાથી વિદાય થયા એ દિનથી તે આજ સુધી મહેં બરોબર એવીશે એવીશ કલાક સુધી તેની બાર રાખી છે ! હું કસમ ખાઇને વાત કહું છું કે ‘ગુપ્ત ગ્રંથ’ આ ઝોરડાની બહાર નથી ગયો !’

એક સાથી—‘તો જરૂર ક્રાંટ સાહેબે ઝોરડામાંજ કોઈ સ્થળે એને છુપાવી રાખ્યો હશે !’

ઝોહીસર—ઝોરડામાં હોય તો કેમ ના મળે? મહેં તો આખો ઝોરડો ફેંદી નાંખ્યો!

એક ખુદા સાથી—‘હીક, આમાં મને સંદેહ છે. એમ જણાય છે કે આ દૂષ્ટ ક્રૌંટે મન્યને બાળી ભસ્મ કરી દીધો છે, કારણ કે એક જગાપર રાખ પડેલી મહેં દીડી છે. પહેલાં તો મ્હાફ ધ્યાન એ બાળુ મેયું નહિ, પરંતુ હવે તો મને સંદેહ નથી પડતો. પણ નિશ્ચય થાય છે કે આ ચાલાક રશિયને અવશ્ય બદમાસી કરી અમારી મહેનત ઉપર ધુળ ફેરવી દીધી. અમારો સર્વ પરિશ્રમ અરેરે! એણે વ્યર્થ કર્યો!’

આ ખુદા જસૂસના સંદેહની યથાર્થતા સહુની સમજમાં આવી ગઈ—સર્વને પુર્ણ વિશ્વાસ બેસી ગયો કે ક્રૌંટે સાહેબે અવશ્ય ચાલાકી વાપરી. આથી સહુ બહુ નિરાશ થઈ ગયા અને તેમની બદનામી થવાનો વખત સમીપ આવતો જોઈ ખ્યાલ કરતાં ક્રોધ પણ આવ્યો.

બંધાને ત્રૂપ દેખી ઝોહીસરે કહ્યું—‘જેન, આ વખતે તો તમારો જાડુ કામ ના કરી શક્યો. હવે બોલો, તમારે શું કરવા વિચાર છે?’

જેન—(લજિજત બની) હા, આ વખત હું અવશ્ય નિષ્ણ જઈ છું. પરંતુ જે તમે આ રશિયનને આમ જતો કરશો તો એ તેને દેશ જઈ અમારી મશ્કરી કરશે.

દીપ્તો—એટલા માટે એની આ બદમાસી માટે એને કંઈને કંઈ પણ દણ મળવો જોઈએ. નહિ તો પછી હમાંરા લોકની શી દશા થશે?

ઝોહીસર—પરંતુ આને હવે વધારે પળવવામાં અમારી સરકારને તો કંઈ લાભ છેજ નહિ, કારણ કે જે વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે અમારી સરકારની આજ્ઞા હતી તે આજ્ઞાનો અમલ અસમ્ભવ જણાય

છે. એટલા માટે આ રશિયનનો પીછો લેવાથી અથવા આ વિષયમાં કંઈ વધારે ખર્ચ કરવાથી અમારા પ્રધાન ઑફીસર અસન્તોષ પ્રકટ કરશે.

બુઢો જસૂસ—નહિ મહાશય એમ ન કરો ! આપે એને વારંટ બતાવ્યું છે. આ દશામાં અમે લોક એને છોડીને ચાલી જઈએ તો એનો સંદેહ તથા ક્રોધ અમારા સહુપર વિશેષ અંશે થાય અને આપણી સરકારને સૂચના દેઈ તેની દ્વારા અમારી ગવર્નમેંટથી અવશ્ય આ વાતનું કારણ પુછાવશે કે એક નિર્દોષ ઉચ્ચપદસ્થ સૈનિક ઑફીસરને જર્મન જસૂસોએ શા કારણથી એટલી નડતર કરી. આથી અમારી વિશ્વવ્યાપી જસૂસ વિભાગની બદનામી જાહેરમાં આવવા સમ્ભવ છે. આપ જાણો છો કે અમારા વિભાગની પ્રત્યેક બાબત ગુપ્ત રાખવાને માટે ગવર્નમેંટની કેવી કરડી આજ્ઞા છે. અતએવ આની કિપર કોઈ ધૂલિત અપરાધ દ્વારા જે ભોગનેગે અદાલતમાં મુકદ્દમા ચલાવે તો અમને કંઈ પણ એ કરી શકશે નહિ, અને રશિયન ગવર્નમેંટને એની કંઈ પણ ખબર નહિ પડે. કારણ કે આપણી સરકારમાં આપણી કિપર ધૂલિત અપરાધ દ્વારા અદાલત મુકી જતાં અવશ્ય એ સંકેત આપશે. આ પ્રમાણે સઘળી ગરબડસરબડ મટી જઈ અમારા લોકોની બદનામી થતી અટકશે.

બુઢાની એ યુક્તિ સર્વત્ર ઠીક પડી. કિપરની સહુ વાત ઓરડાની બહાર થઈ હતી તે હવે એ સહુ લોકો અંદર ગયા જ્યાં ટાટ જોન્ના ફોસ્કી જે આદમીઓના પ્લેગમા હતો. ત્યાં જર્મ ઑફીસરે ફોટનો સહુ હિસાબ હોટલના મેનેજરને ચુકવી એ નિર્દોષ સ્વરૂપે ભક્તને સાથે લીધો. એને લઈ એ દળ પોલિસ ફોર્ટમાં પહોંચ્યું.

પોલિસ ફોર્ટ પહોંચતા ટાટ મહાશયે જોયું કે બર્લિનમાં

રહેનાર રશિયન સરકારી એલચી ત્યાં પહેલેથી ઉપસ્થિત હતાં. સૌભાગ્યથી તેનો પૂર્વેનો પરિચય જાણાયો. બધા હવે ફિકર શાની-મામલો બદલાઈ ગયો, અને કાઉંટ મહાશય છુટા થયા. કોંટ મહાશયને લઈ પ્રથમ એલચી હોટલમાં ગયા. ત્યાંથી દીકડાક બની દૂતાવાસે ગયા અને ટોંટને જ્યાં લગી અદાલતમાં એમનો મામલો ચાલુ રહે ત્યાં લગી ત્યાં ઠરવા કહ્યું. રશિયન સજ્જન એ હિંતેપીના એ પ્રસ્તાવનો સહર્ષ સ્વિકાર કર્યો.

પોલિસ કોર્ટમાં ટોંટને મોફેસ્ટીપર એ ઘૃણિત અપરાધનું કામ કેટલાયે અઠવાડિયાં સુધી ચાલ્યું. પરંતુ અપરાધ પ્રમાણિત ન થવાથી અમારા સ્વદેશ પ્રેમી કોર્ટને છોડી દીધા. એમના અતલી-‘શિકાર’ તો હવે કંઈ દેખાતાજ નહોતા, એમને મલવાની કંઈ પેરવાઈ અથવા આશા હતીજ નહિ. ન્યાયાલયમાં પછી શું થયું એની કંઈ સમજણજ ના પડી. હશે ! કંઈ શીકર નહિ ! અસ્તુ.

૭

સંધ્યાનો સંમય છે, ભગવાન અંશુમાલી. અસ્તાચલ તરફ સીધાય છે એ દેખીને નિશાનાથ ચન્દ્રદેવ પૂર્વની આરોમથી ડોકીયાં કરી રહ્યાં છે, પરંતુ આગળ વધવાનું સાહસ કરી શકતા નથી. એ વિચાર કરે છે કે જેમ જેમ અમારો આશ્રપદાતા ભગવાન ભુવન-ભાસ્કર દૂર જશે તેમ તેમ હુંય પણ મારી પ્રેમિકાને મલવાને માટે આગળ વધીશ. સૌમ્યમૂર્તિ રજનીકાન્તની આ સુશીલતા અને નમ્રતા તથા સાથે સાથે પ્રિયતા પત્ની રજનીકાન્તને મલવાને માટેની પ્રેમ વિહવલતા દેખીને પ્રકૃતિદેવીથી છાનું ન રહી શકાયું. આ સહિ જોઈ એ હસી પડી અને તેને દેખી નાની પણ કુમુદિનીએ હાસ્ય શરૂ કર્યું.

હવે, શું કહેવાનું હોય ! રજની રાણી લગ્નગુ બની. એ સંક્રાંત્યની મારી અહિં તહિં છુપાવા લાગી. પરંતુ જ્યારે એને કંઈ પણ જગા નહિ મળી ત્યારે એક મેઘખપડના પડદાની અને તેના પ્યારાની વચ્ચે સંતાઈ ગઈ. પરંતુ ચંદ્રદેવની કાલ ક્યાં ? આજનું મન ના માન્યું. તેણે દોડી જઈ એક ખુણામાં ઓકા ખાવા માંડ્યા. આ દોડધામ જોઈને પ્રકૃતિદેવીએ મનમં વિચાર કર્યો કે આ યુગલના વિહારમાં વિદ્મ ઉપરિચિત કરવું ઉચિત નહિ. અતએવ કોઈ એકાન્ત સ્થાનમાં જઈ સુવાની ગોઠવણ કરવા મડી.

આમ આનંદ તથા શાન્તિના સમયે બર્લિન નગરના રૂશિયન એલ્ગી ભવનમાં અમારા સ્વદેશ ભક્ત ક્રાંટજેન્નોફોસ્કી અને એમનો હિતૈષી સરકારી રાજદૂત મહાશય ખેડેલા હતા. પરસ્પર વાર્તાલાપ કરી રહ્યાં હતાં, અદ્વાપાન્તરે રાજદૂતે કહ્યું:—

‘માન્યવર) ક્રાંટ મહાશય, આ પડયન્ત્રનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ-વૃત્તાન્ત-જો આપે આપના પત્રમાં પહેલેથી મને લખી જણાવ્યો હતો, પરંતુ આના સંબંધમાં કેટલીક વાતો આપ પણ નથી જાણતા, અને કેટલીક હું પણ નથી જાણતો. હવે મુકદ્દમાનો અંત આવી ગયો છે અને જે વાતોનો પત્રો મારે મેળવવાનો હતો તેય પણ મને મળી ગયો છે. આપ પહેલાં તો આ સંબંધમાં જે જે કંઈ જાણતા હોં અથવા આપપર જે જે કંઈ વીતી હોય તે સહુ આશ્ચિંથી અંત લગી સૌ વૃત્તાંત મને કહો, ત્યાર પછી હું આપને કંઈક બતાવીશ !’

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ક્રાંટજેન્નોફોસ્કીએ, જે દિવસે બર્લિન આવ્યા હતા તે દિવસથી તે અન્તિમ દિવસ સુધીનો યથાર્થ વૃત્તાંત સંપૂર્ણ સંભળાવ્યો. એટલે સુધી કે તેણે પોતાના દોષ પણ કહી ક્રાંટની કહાણી સંમળી રાજદૂત હસી પડ્યો, તેણે કહ્યું:—

‘મહાશય, આપની કહાણીથી એટલું સ્પષ્ટ થાય છે કે આપ પુષ્કળ સરલસ્વભાવી, સહનશીલતાવાળા, સત્યવાદી, સ્પષ્ટવક્તા તથા અસાધારણ સ્વદેશ ભક્ત છો. આપના આ ગુણોની જેટલી પ્રશંસા થાય એટલી થોડી છે; પરંતુ જો એક ગુણ આપનામાં હોત તો ‘સોનેમે’ સુગન્ધ’ જેવું થાત. સંસારમાં જો મનુષ્ય મોહિની મૂર્તિઓને જોઈ તેમના મનને કાણુમાં નથી રાખી શકતા ત્યાં તેમના સર્વ ગુણુ માટીમાં મળી જાય છે !’

કોંટ—(કંઈક ચોંકી) આપ મારા તરફ મારા જે દોષનો ઇન્સારો કરી રહ્યા છો તેનો સદાને માટે ત્યાગ કરવા દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરી છે. વાસ્તવિક રીતે એ દોષને ‘ગુપ્ત અન્ધ’ સાથે જે બાળી બસ્ત્ર કરી દીધો છે, જેથી કરીને ફરીથી એ મહારા પ્યારા દેશને વિપત્તિમાં નાંખવાનું સાધન ના બને.

એલચી—(પ્રસન્ન બની) વાસ્તવિક છે આપની એ પ્રતિજ્ઞા ! પરંતુ હું આપને, એક એવી વાત કરવા માંગુ છું કે જેથી અત્યાર લગી આપ તદ્દન અનભિગુણ છો.

કોંટ—(કિત્તુક બની) ‘કહો એ શી વાત છે ?’

એલચી—‘આપ હજી સુધી એવુંજ સમજી રહ્યા હશે કે આ સર્વ સંકટ વાદળ લાવનાર એક વિલાસિની રમણીજ છે !’

કોંટ—‘હા, હું તો એમજ સમજું છું !’

એલચી—‘વાસ્તવમાં એમ નથી. આપને જાણમાં ફસાવનાર તથા તમારા પ્યારા દેશ ઉપર વિપત્તિનું વાદળ લાવનાર કોઈ એક વિલાસિની રમણી નહિ, કિંતુ જર્મન સરકારના વિશ્વ બ્યાપી જાસૂસ છે !’

કોંટ—(આશ્ચર્યમાં ગરકાવ) ‘હેં જાસૂસ ! તો શી આ મામા-

જાલ જર્મન જનસૂચોએ ફેલાવેલી છે ?

એલચી—‘હા મહાશય ! આ સક એ મહા પ્રભુઓની કૃપા-
નુંજ ફલ છે !’

કૌંટ—કે, ગળ્ય છે ! ઠીક, આપની વાતચીત ઉપરથી મને
એટલું સ્પષ્ટ થાય છે કે આ વિષયમાં તમે અધિક જ્ઞાત છો, તો
ખતાવો તો ખરા કે આ દુષ્ટોએ પડ્યન્ત કેમ રચ્યું છે ?

એલચી—‘સાંમજો હું એ લોકોનો આદિથી અંત લગીના
લાલ સંક્ષિપ્તમાં કહી જઉં છું. અન્ય રાજ્યોની અપેક્ષાને લીધે જર્મની
સામ્રાજ્યનો જનસૂચ વિભાગ બહુજ મોટો, અત્યન્ત વિસ્તૃત તથા
અસાધારણ શક્તિશાલી છે. જે હું તેને સર્વ શક્તિમાન, સર્વાન્તર-
યામિ તથા સર્વ વ્યાપક કહું તો અનિશયોક્તિનો દોષ નહિ લાગે.
તેમના સદસ્ય સદસ્ય અદ્વનુત કર્મો જનસૂચ આખી દુનિયામાં ફેલાઈ
ગયા છે. યુરોપના પ્રમાણશાલી તથા ઉન્નત દેશોમાં, નીડનાં ટોળાની
માફક એ ફેલાએલા છે. દુનિયામાં એવો એક પણ દેશ નથી કે જ્યાં
જર્મન જનસૂચ મોજુદ ન હોય. ખાસ આ જર્મનીમાંય પણ એવું
એક નગર તથા ગ્રામ નથી કે જ્યાં જનસૂચ દેવતાની મૂર્તિ વિરાજ-
માન ન હોય ! ઇંગ્લંડ, ફ્રાન્સ, પ્રુશી, ઑસ્ટ્રીઆ, એલજિયમ આદિ
દેશોમાં પ્રાયઃ સર્વ નગરોમાં વેતનભોગી સ્થાયી જર્મન જનસૂચ રહે
છે. રશિયા દેશમાં પણ એ લોક પુસી ગયેલા છે. એમનું કામ એ
છે કે સિવિલ તથા સેના વિભાગના પ્રત્યેક ઉચ્ચ પદસ્થ કર્મચારીની
પાછળ એક એક સ્થાયી જર્મન જનસૂચ ચોવીસે કલાક રહે છે અને
એમની ચાલચલન તથા કાર્યકલાપનો દૈનિક રિપોર્ટ અન્ય ભ્રમણ-
શીલ જનસૂચોદ્ધારા આ બર્લિનના પ્રધાન જનસૂચી કાર્યાલયમાં મોક-
લાવતા રહે છે. કોઈ કોઈવાર એ જનસૂચો આ રાજકર્મચારીઓ
પાસેથી એવી ગુપ્ત વાતો દેશ બાહ્યતની પૃછી લે છે કે જે જાણીને

જર્મન સામ્રાજ્યને ક્ષોભ અચ્છો લાભ થઈ જાય છે. કોઈ કોઈ વાર એ લોકો એવું પણ્યન્ત રચે છે કે એમાં વિદેશીઓને ફસાવી એની દારા તેમના દેશનું સત્યાનાશ વળાવે છે. અન્ય દેશીય જર્મન્યારિઓને પોતાની જાલમાં ફસાવવાને માટે કંઈક વિચિત્ર યુક્તિઓ તથા અદ્ભુત ઉપાયોથી કામ લે છે. મનુષ્ય જે પ્રકારનો હોય તે પ્રકારના બની તેજ પ્રકારથી કામ સાધી લે છે. માનો કે.કોઈ પરદેશી રાજકર્મચારિને જેલદ ખુશામદ પસંદ છે નો એ લોક એની હદથી વિશેષ ખુશામદ કરશે કે ખસ એ થોડા દિવસોમાં એને વંશ થઈ ગયો સમજવો અને એ કહેશે તેમ એ કરશેજ. એજ પ્રમાણે જુગારી સાથે જુગાર ખેલી, શરાબી હોય તો શરાબ પિવડાવી, તેની પાછળ પેસા પાણી પણ કરી, જે એ ધનનો લોભા હોય તો રૂપિયા આપી માલવાળો કરશે અને જે વ્યભિચારી-દુષ્ટઆજવાળો હોય તો તેની પાસે જર્મનની લાવડ્યચથી સુંદરી યુવતિઓને મોકલી એ ગુરુગન્ધાલ જર્મન જસુસ પોતાને વશ કરશેજ. આ પ્રમાણે એ દારા સર્વ રહસ્યજ્ઞાત બની દેશોપર ચઢાઈ કરશે અને એમની સહાયતાથી એમના બાઈ બન્ધુઓના સત્યાનાશ વાળે છે ! ' આહિં રશિયન રાજ દૂતને ખાસી આવી. કંઈકવાર દમ લઈ શરીથી વાત આગળ ચલાવી:-

‘ મોટ મહાશય ! આપ પણ અમારા રશિયન રાજ્યના કિચ્ચ પદસ્થ કર્મચારી છો ! જ્યારે આપ રાજધાની સેન્ટપીટર્સબર્ગમાં હતા ત્યારે તમારી પાછળ કોઈ ને કોઈ જર્મન જસુસ અવ્યય લાગેલો હોવોજ જોઈએ અને એ આપની માલગલગત તથા કાર્યકલાપનો ફનિક રીપોર્ટથી આહિં ઇ.દિ.નના પ્રધાન જસુસી કાર્યાલયમાં અવસ્થ મોકલાવતો હોવો જોઈએ અને જે દિવસે આપે આ યાત્રાને માટે પ્રસ્થાન કરેલું તે દિવસે પણ કોઈ જસુસ આપની નિકટ હોવો જોઈએ. જો ‘ ફનિક ગ્રુપ ગ્રેન્ડે ’ ને ટુંકમાં ગણ્યો છે એમ જાણી લીધું હોવું

જોઈએ. આ માત્રમાં જ્યાં જ્યાં આપ ગયેલાં ત્યાં ત્યાં એ સમ્ભવે છે કે સાથે રહેલો હોવો જોઈએ. આપના અહિં બર્લિનમાં આવવાની ખબર પણ પ્રધાન જનસુસિની જેન આપને એની માયારૂપી પ્રેમજનનમાં રસાવવાને માટે મોકલાયેલીજ. કારણ કે જનસુસ વિભાગના પ્રધાન કાર્યાલયથી આપના ચરિત્ર સંબંધી રીપોર્ટ જોઈને અવશ્ય જાણી લીધું હશે કે સુંદરી નવયુવતિઓપર આપની વધારે કૃપા રહે છે !

કોંટ—આપની વાત સાંભળી મારી અખો ઉધડી ગઈ છે અને મારી સામેથી એક પડો ઉપડી જતાં હું જોઈ શકું છું ! મારી સમજમાં સહુ વાત આવી ગઈ છે ! હું જાણી ગયો છું કે જેને વિના બોલાયે મારી પાસે આવી તેનો પ્રેમ પ્રકટ કેમ કર્યો અને મારા પ્રેમની પરિક્ષામાં જીજ્ઞું કંઈ નહિ માગતાં : ફક્ત ‘ગુપ્ત ગ્રંથ’ નીજ માગણી કરી. અહા ! અત્યારલગી હું એક મોટા સમુદ્રમાં ગોથાં ખાતો હતો ! મારા ખરા હાલ બતાવી આપે મારા ઉપર અત્યંત ઉપકાર કર્યો છે !

એલચી—‘મહે’ કંઈ પણ કરું નથી. વાસ્તવિક રીતે આપની અપૂર્વ ઇમાનદારી અને અસાધારણ સ્વદેશ ભક્તિએ આપને ઉગાર્યા છે ! નહિં તો આપ સ્વયં આ અથાગ સમુદ્રમાં ડુબી જાત અને સાથે પ્યારા રશિયાને પણ એમાં ડુબાડત ! જે આપને આપના પદના ઉત્તરદાયિત્વના અને આપના દેશવાસિઓના હાનિ લાભનો ખ્યાલ ન હોત અને આપ જેનના પ્રેમમાં ડુબી જઈ આ ગુપ્ત ગ્રંથ આપ દેત તો આપનું મુખ ક્યામ બની જાત—સાથે સાથે વળી આપની અને અમારી ગૌરવમયી સ્વર્ગાદિપિ ગરીબસી જનની જન્મભૂમિની બહુજ હાની થાત ! ! ! પરંતુ ધન્ય છે આપની સ્વદેશભક્તિને ! અમારી માતૃભૂમિમાં જ્યાં લગી આ’વા સુપુત્રો વિદ્યમાન છે ત્યાં લગી તેના કોઈ પણ વાળ વાંકા કરી શકે એમ નથી !

આ પ્રભાણે કંઈક વાર લગી વાર્તાલાપ થઈ રહ્યાબાદ બન્ને મિત્રો પોતપોતાના ખર્ચકામાં જઈ સુઈ રહ્યા. બીજો દિવસે કોંટ્રો-મનોફોસ્ફોરે પોતાને ઘેરથી જો ખર્ચ મંગાવ્યું હતું તે ખર્ચ પણ આવી ગયું. અતએવ એકબીજાને વિદાય કરી એમણે સીધા સ્વદેશપ્રતિ પ્રસ્થાન કર્યું. રશિયા પડોચી એણે જોયું તો દેશમાં પડ્યંત્રની બંધ મથલ મચી રહી હતી. સમાચાર પત્રોમાં એના સંબંધમાં લેખપર લેખ પ્રકાશ પામતા હતા અને એમા જર્મન જાસૂસોની પ્રતિ તીવ્ર ક્રોધ પ્રકટ કરવામાં આવ્યો હતો તથા એમની સાચી સ્વદેશભક્તિની પ્રશંસા ચાલી રહી હતી. આ દેખીને કોંટ સાહેબના મગજપર બહુજ સારો પ્રભાવ પડ્યો. એ દિવસથી તેમના આમજનોએ બહુજ અચ્છી રીતે જોઈ લીધું કે ભૂતપુર્વ સુંદરી ભક્ત કોંટ્રોમનોફોસ્ફોરે સુંદરી સમાજમા જવાનું, એટલે સુધી કે સુંદરીઓને મળવાનું એ પણ તદ્દન, એકદમ બંધ કરી દીધું.

તા. ૨૭-૧૦-૧૯૧૮

અબ્બાલાલ નરસિંહલાલ શાહ

હળધરવાસવાળા.

મધુકરને અન્યાય !

(શાહંલંકીકીડિત વૃત્ત)

યુમ્મી પ્રેમ પ્રશસ્તિ હા ! જીવનની સ્નેહાર્દ્ર ભાવે કરી,
કેદારે પ્રણયે ભર્યા નમન હે । દેહાન્ત તું જીવતી;
કે કે રેલ વહી ગઈ પ્રણયનીઃ અથ્ર બધાં યુમતાં !
એ દિને વિસરી જવા રતિ તણી રીતિ ન અંકાય હા !
આ ભોગી ભમરો ભમે રસમદ, ભોગી ન તું શું થઈ ?
ભોગી અન્ય સમા મધુપ ભટકે—એ રીત મારી નથી;

હું ચુમુ મકરંદ પુષ્પ વિંદતાં—એ ભાવના ઉરમાં,
સ્થાયી ક્યાં ઉડી જાય એ રમણી રીસામણ રાખતા ! ૨
ચાહું હું નહિ છે અન્યું કદી પ્રિયા ? એ ધારણા બ્રહ્મજો !
ચાહે તોય મને ન તું અભિનયે ચેષ્ટાય પ્રેમે ભજો ?

હું હારી જમર અને સુમન તું એના અનુરાગમાં,—
થા થા તું પ્રણયેશ્વરી પ્રણયદા—પાઠો અથા સોખ્યના ! ૩
પાસે વેલ નમી, રહેલ તરને જો ! જો ! પ્રિયે ! ગોષ્ઠિ આ !
ને જો આ વિંટળાઈ હર્ષ ઉભરે શોભાવતી વાટિકા !

પેલી વેલ બિચારી જો ! તર વિના લોકો સહુ દાખતા !
આ સંસાર પતિવિના સતી જીવ્યુ નિન્દળ લેખાય હા ! ૪

મીઠા વેણુ પીયૂષ શા જગનમા સુણાવશે કો તને ?
હારા કંઠે લલિત ગાન મુણવા કદ્ર કહો કોણને ?
જો સુયોગ મળે નહિ મન મીઠા હારી પછી દાઝ ક્યા ?
આમુ વ્યર્થ રહી અરે ! મરી જશે એ દાલ અંતે થતા ! ૫

કેલાસે થઈ સ્વર્ગમા ફરી વળીરે ! નર્મદા ના ઠરી !
રે ! છે ના સતી જીવન પતિ વિના એ દૈવ વાણિ હતી !
તો સુક્રોમળ પુષ્પ તું ખરી જશે ગૌગંધ ઉડી જશે !
ને તારેય મધુદર કાણુ પછી કંટણી નાશી જશે ! ૬

આ હારો હૃદયેશ્વર મરી જશે ! દિલે દયા ધારજો !
ને લોકો વળી નિન્દજો પ્રણય, ને-તારી હઠિલાઈના.
હું હારો, નહિ મહારી તું ! ગજબ છે ! વિરસિ એ સુણજો,
સંભારી દિન જો ગયા પ્રીતિ બર્યા રીતિ રતિ રાખજો ! ૭

હૃદયમાં ધર કરી બેસો !

(કન્વાલી)

મને કાંઈ નથી વધો, હૃદયમાં ધર કરી બેસો,
સુવાસિત પુષ્પને માટે, હૃદયને સર કરી બેસો ! મને-૧

મને ન્હવરાવજો અચ્ચીજો, તમારો હક દાવો છે,
મને અમૃત પાવાને, હૃદયમાં-કર-નહીં બેસો ! મને-૨

અનન્ત જીવ તાપ શાતા છો, અખુટ યશધાર દાતા છો,
વશાત્તે તણી વાટે, હૃદયમાં ધર કરી બેસો ! મને-૩

મધુરી વાણિને છોડી, પ્રકાશિત કરને રાખી;
વકા હો ઈશ્કને કાળે, હૃદયમાં ડર નહીં બેસો ! મને-૪

જીવન આશા તણે! તંત, મનોમન અન્તરે સાંધુ,
ભડ ભગ્યમ મમ કોટે, હૃદયમ તર થઈ બેસો ! મને-૫

અતિ સ્નેહ રાખજો બહાલા, ભલે હો પ્યારમાં કાલા,
થઈ શંકા થઈ આધે, હૃદયમાં દર કરી બેસો ! મને-૬

ધણાએ ધર વંદાયા, પવિત્ર સ્નેહ એ નાદા,
બળ્યા 'કું સ્નેહની આગે, હૃદયમાં દર ત્યા થાઓ. મને-૭

અની શું અકયની જોડી, થશું સેવાતણી હોડી:
હિંચીશું કરને ખાટે-હૃદયમાં નાથ દે બેસો. મને-૮

ઋણુના શુભુ ઐદાર્ય, પ્રીતિના ભાવ એ આર્ય,
કુમાવી તારલા રાજે, હૃદયમાં કાન્ત ત્યા બેસો ! મને-૯

સહુ લાવણ્ય દેખાએ, જશે વિખરાઈ વાદળ એ,
હૃદય દર્પણ નિર્માળને-હૃદયમાં સ્થાન છે બેસો ! મને-૧૦

કરો શૃંગારથી શોભા, કદી ના મ્હાન સુંદરતા,
અત્યુત્તમ વિશુ તે હોયે.-હૃદયમાં ખર નહીં બેસો ! મને-૧૧

ગણાયે ચાર તે ચાર, રૂઢ્ય જેનું રહ્યું સાઈ,
 કમુલત આ ગમે સટે, રૂઢ્યમાં તો ભલે ખેસે! મને-૧૨
 ગમે સૌંદર્યમાં રહેવું,—યશ સૌંદર્યમાં રોવું.
 પ્રીતિ દોરી ન જે તૂટે—રૂઢ્યમાં શેર થઈ ખેસે! મને-૧૩
 તમેને નાથ સોંપ્યો છે, અમારો હાથ સૌ વચ્ચે,
 અમારી લાજ તમને છે—રૂઢ્ય તો સ્મર સ્મરી ખેસે. મને-૧૪
 તમારામાં અમારું છે, અમારામાં તમારું છે,
 રૂઢ્ય જ્યાં એમ જે લોટે, રૂઢ્યમાં બળ કરી ખેસે! મને-૧૫
 દમાવો નીચવો ફાવે, પછી હો બાવ કુબાવે,
 શરીર આપું તમે માટે—રૂઢ્યમાં બાવથી ખેસે! મને-૧૬
 અરે ઓ કાનુડા મહારા! જરી ખંસી બળવી જ,
 રૂઢ્યના ગાનતી વાટે, રૂઢ્યમાં તાનથી ખેસે! મને-૧૭
 તમે માલિક ખુદા ખાવિંદ, જહાંના છો પનાઃ ગોવિંદ!
 અમારા દુઃખ સૌ શીટે—રૂઢ્યમાં કાન થઈ ખેસે! મને-૧૮
 તમે જાલિમ તમે શરહાદ, તમારી માનજે શીરીન;
 જખમ દુનિયા ભલે આવે, રૂઢ્યમાં પ્યારથી ખેસે! મને-૧૯
 અહો! આ રાત વેરાને, ખશ ખંજર નહીં આવે;
 તમારી ના અવર માટે—રૂઢ્યમાં આપ જઈ ખેસે! મને-૨૦
 ખડી માશુક સાંધ જે! તમારા દીલ રોશનમાં;
 તમારી હું થવા કાજે—રૂઢ્યને સર કરી ખેસે! મને-૨૧

‘ધનવાન’ અને ‘મરીબ’ કહે છે કે, - ‘પશુ વિના નર પશુ ! તો-’

પૈસાદાર

આધુનિક કાલ પૈસા પ્રાપ્તિનો છે. અહિં ‘થીતહિં’ દોડાદોડી અને ફેવળ પૈસો કયે રૂસ્તે મેલવવો, ધનરાશિ કયે પ્રકારે વધે, વઝેરે વઝેરે વિચાર સંકલના દરેક વ્યક્તિના મનને બહુ પીડે છે. અમોએ તે પીડા દૂર કરવાનો સરળ ઉપાય ખોલ્યો છે અને અમને પુર્ણ આશ્વા છે કે તે પ્રસિદ્ધ પાંચતું પુસ્તક લોકપ્રિય થઈ જ પડશે, આત્મમજાદા કરવી એ ઠીક નહિ, પરંતુ એટલું તો જણાવવું પડશે કે આ પુસ્તકનાં વખાણુ તમો જ્યારે તમારા હાથમાં આવશે ત્યારે ધણાંજ ઓછા લાભશે. એ પુસ્તકમાં પૈસાનું મહત્ત્વ, પૈસો કેને કહેવો, ધન અને અર્થ, ખરીદનું વેચાણ, કિંમતમાં ઘટાડો વધારો, ધનનો ક્રિયાદાન કરવાનો રસ્તો, વાત્રેતર માટે જમીન કેવી જોઈએ, તેની પાછળ મહેનત, અમનો ઉપયોગ, પુંજ અને મુજ સીલીક, મુજ ધનનો ઉપયોગ શ્રેષ્ઠી રીતે કરવો, ધનના પેટા વિભાગ, તેમાંથી લાભ શી રીતે મેળવવો, લાભ કરવાની એક યુક્તિ, રાજકર, પગાર વધારવાનો ઉપાય અને એવા અનેકાનેક ઉપાય સૂચવેલા છે. આ ઉપર્યુકત પુસ્તક મે મુક્તિનાની આખરમાં વગર વિલંબે બહાર પડશેજ. અગાઉથી આદક માટે કિંમત રૂ. ૧—૦—૦ રાખવામાં આવ્યો છે. પાછળથી દોઢ રૂપિયા. આજેજ લખો.

બી. સી. ચૌધરી, વડનગર—(મુજરાત)

સી પુરૂષનો પત્રવ્યવહારનો સંગ્રહ દંપતી પત્રાલાપ

જેમાં બાળલભ, વિધવા વિવાહ તથા સાંસ્કારિક બનાવોનું પત્ર-
વ્યવહારથી આબેહુબ દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે. દરેક સી પુરૂષ એકવાર
વાંચવું જરૂરનું છે, કિં. ચાર આના.

સામ્ય બનાવવાનો હુન્નર

દેશી ઉદ્યોગને ઉત્તેજન આપ્યા વિના દેશનું શ્રેય નથી. ફક્ત
આપણાજ દેશના તેલથી સહજમાં સામ્ય બનાવી વાપરી કે વેપાર કરી
પેસા મેળવી શકાય છે. આ લોકપ્રીય પુસ્તકની ત્રીજી આવૃત્તિ તૈયાર
છે. કિં. માત્ર અઢી આના.

અત્યુત્તમ બોધદાયક નવલકથા

વિષયાદેવી યાને ઝેરનો પ્યાલો

જેમાં સ્ત્રીઓને હઠ ઉપરાંતની સ્વતંત્રતા આપવાથી નીપજતાં
પરિણામ, સદ્ગાથી થતી ખરાબી, દારૂની ખરાબીમાંથી બચવાના રસ્તા
અને દારૂનો પ્યાલો તેજ ઝેરનો પ્યાલો વગેરે બોધદાયક બાબતોથી
ભરપૂર નવલકથા એકવાર વાંચવા ભલામણ છે. કિં. આઠ આના.

દંપતી ગઝલ માળા

પ્રેમ્યાત લેખકની લખેલી ગઝલોનો સંગ્રહ, જેમાં બાળલભ, સી
કેશવણી, દંપતી પ્રબોધ વગેરે ઉત્તમ ગઝલોનો બંડાર છે, કિં. માત્ર
આઠ આના.

બી. સી. ચાંધરી-વડનગર (ગુજરાત)

અંબીસત્વેશાયે નમઃ

❀ શ્રી ધ્રુવ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ ❀

છાપકળાને લગતું સંસ્કૃત, ગુજરાતી અને ઈંગ્લીશ
દરેક જાતનું છાપકામ કરાવનાર સદ્ગૃહસ્થને એકવાર
તોઅમારા આ છાપખાના સાથે પ્રસંગ મેળવવાની ખાસ
ભલામણ છે. જેમાં કલરીંગ બ્લોક્સ બુકબર્ડ કે પ્લેક
બિગેરેતું સસ્તું અને સુંદર કામ બનાવી આપીશું.

❀ ભારત જીવન સાહિત્ય ❀

આ નામથી છપાતાં વાંચવાલાયક પુસ્તકો

તૈયાર છે—વનદેવી કિંમત આના ૮

ચાલુ સાલમાં છપાઈ બહાર પડનાર
હરનામ, મોહિની, અનુસૂયા, સાવિત્રી, હરિશ્ચંદ્ર.

દરેકની કિંમત આના ૪ અગાઉથી આના ૩

પત્રવ્યવહાર:—

લેખક ભગવાનદાસ ભોગીલાલ ધ્રુવ

કે. જમાલપુર ચક્રા—અમદાવાદ.

અંગ્રેજ લેખકોનાં અદ્યુત્તમ પુસ્તકો!

છપાય છે

દુઃખી દારા

છપાય છે!

લખનાર અંબાલાલ નરસિંહલાલ હજીરવાસવાળા

પ્રખ્યાત નવલકથાકાર રેનોલ્ડઝનું નામ ભાગ્યેજ અજાણ્યું હશે! તેનાં પુસ્તકો જનસમાજમાં હેશયી વંચાય છે, તેથી તેમનાં એક પુસ્તક ઉપરથી આ તદ્દન હિંદુસ્તાની ગૈલીમાં તૈયાર કરાવ્યું છે; જેથી વાંચનારને આનંદ સાથે જ્ઞાન મળે તેમ છે, માટે તાકીદે નામ નોંધાવો. / પૃષ્ઠ એક કાગળ, સોનેરી પુંડુ. છના કી. રૂ. ૨) પાછળથી અઢી.

છપાય છે! આનંદમય જીવન છપાય છે!

લખનાર એમ. એમ. લડે

પ્રખ્યાત લેખક લગ્નકના પ્રખ્યાત પુસ્તક પ્લેઝર આફ લાઇફ કે જે પુસ્તક દરેક જગ્યાએ આદર પામવા ઉપરાંત જેની લગભગ પોણાસો જેટલી અંગ્રેજીમાં આવૃત્તિઓ થઈ છે. જે પુસ્તકમાં થી ગૃહ સુખ મેળવવાના ઉત્તમ રસ્તાઓ મળી આવે તેવું પુસ્તક તૈયાર થાય છે. માટે તાકીદે નામ નોંધાવો. પૃષ્ઠ ૨૫૦ એજ કાગળ, પાકું સોનેરી પુંડું છતાં કિં. માત્ર રૂ. ૨) પાછળથી રૂ. ૨૧૧

કોપીંગ પ્રેસ બનાવવાનો હુન્નર

કોપીયાચાઇ, કોપીયાચામ, રબ્બરી છાપખાનું, અજાણ્ય પ્રેસ વગેરે ભારે નામથી પ્રખ્યાત થયેલા છાપખાના-એટલે એક નકલ ઉપરથી અનેક નકલો કરવાનો સહેલો અને સસ્તો ઉપાય, વારંવાર પ્રેસમાં જવાની માથાકુટથી મુક્ત થવાનો હુન્નર. કી. જે આના.

બી. સી. ચૌધરી-વડનગર (ગુજરાત)

હુન્નરો રૂપીયા કમાવો !

હુન્નર માણીકા—૧-૨-૩ હેર ઓઇલ, લવંડર, અત્તર, વોમેક, કાસમેટીક, લાઇમ્બ્લુસ, હુથ-પાવડર, એઝ્યુમીક્ચર, મારગીંગ-હીક, રોઝવોટર, કોલનવોટર વીગેરે વીગેરે અનુભવિક અને જાતી અનુભવના ખરા હુન્નરોથી ભરપુર કી. રૂ. ૧-૪-૦

હુન્નર કર્પાજી—(૨-૩-૪ ભાગ) વાળ કાળા કરવાના કલર અને હેર ડાઇ, જર્નન સીન્ટમ પ્રમાણે બનતાં અત્તરો, કેમીકલ રંગો, વોટર કલરો, બાળામૃત, પેનકીલર, મેન્થોલ વીગેરે રૂબ હુન્નર કી. રૂ. ૧-૦-૦

નવીન હુન્નર માળા—કી. ૦-૪-૦

કળા જ્ઞાન સંગ્રહ—કી. રૂ. ૦-૬-૦

ફોટોગ્રાફીક હુન્નર સંગ્રહ—કી. ૦-૬-૦

હુન્નર સંગ્રહ—(દિ. કૃત) છેલ્લામાં છેલ્લી શોધનના, અનુભવિક અને સાચા હુન્નરોથી બ.પુર. ૩૨૫) પાનાની સોનેરી નામવાળી નાની પુક કી. રૂ. ૧-૮-૦

હુન્નર નાગર—મીણગત્તી, સાબુ, વારનીસ, રંગ, સીમેન્ટ, વીગેરે હુન્નર ૧૩૦૦ થી વધુ કી. રૂ. ૨-૮-૦

હુન્નર રમણી—દીવાસળી, કાચ, સુગંધી સેન્ટો અને એસેન્સેસ વીગેરે હુન્નર ૨૦૦૦ થી વધુ કી. રૂ. ૧-૮-૦

સા પુત્રો હુન્નર—કી. રૂ. ૦-૫-૦

વાળ કાળા કરવાના હુન્નર—કી. રૂ. ૦-૬-૦

સોની હુન્નર પ્રકાશ—કી. રૂ. ૦-૬-૦

છાતાન છે, હુન્નર વર્માકર કી. રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો—અ ર જ. ડાહ્યાભાઈ, હુન્નરોદય પુક ડીપો.

જાનનાં હુન્નરનાં પુસ્તકો વેચનાર, પ્રગટ કરનાર અને કમીશન એજન્ટ

૧૬—૨૨, બનીયત રોડ (C.) મુંબઈ ૬

શ્રીમદ્ ગોસ્વામિ દેવકીનંદનાચાર્ય તથા શ્રીનાથજીના
કૃષ્ણ ભંડારથી અભિપ્રાય પામેલું.

છપાય છે શ્રીનાથજીનું પ્રાગટ્ય ત્રીજી આવૃત્તિ.

વૈષ્ણવશ્રદ્ધાઓનાં અત્યુત્તમ ગ્રંથની ત્રીજી :આવૃત્તિ-શ્રીનાથજીના
કૃષ્ણ ભંડારની થયેલી સૂચના અનુસાર સુધારો વધારો કરેલી છાંપવા
માંડી છે. આમાં પુસ્તક તુર્તમાં ખપી રહી પછી તેની લાંબી મુદત-
સુધી રાક જોવી પડે છે. માટે તુર્તમાં ખરીદવું. સંદર આર્ટ પેપર
ઉપરની છપી સાથે, અગાઉ નામ નોંધાવનાર પાસેથી માત્ર આઠજ
આનાં.-પાછળથી બાર આના. નામ નોંધાવનારનાં નામ પુસ્તકના છેડે
અમર કરવામાં આવશે.

આર્ટ પેપર ઉપર છાપેલી સુંદર છપીઓ.

સ્વરાજ્ય દેવી એનીખીસેન્ટ ... ૩. ૦—૦—૬

શ્રીયુત કલાપી (નેકનામ લાડીના દરબાર સાહેબ)... ૦—૦—૬

સ્વ. નારાયણ હેમચંદ્ર અને સ્વ. નર્મદાશંકર (ભેગી) ૦—૦—૬

સ્વામિ રામતીર્થ, શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર અને
શ્રીગોપીનાથાચાર્ય (ભેગી) ૦—૦—૬

દરેકનું પોસ્ટેજ જુદું, આઠ છપી મંગાવનારે ચાર આના
મેકલી મંગાવવી. વી. પી. થી પાંચજ આના.

તારંગાનો ભોમીયો !

જેમાં સંપૂર્ણ વિગત છે. કિં. એક પૈસો ૭ નકલ સુધી,
પોસ્ટેજ અર્ધો આના.

બી. સી. મોઘરી-વડનગર (ગુજરાત)

સોની કામનો હુન્નર

આજકાલ એવો મનુષ્ય ભાગ્યેજ હશે કે તે સોની કે ચોકસીના કપાટામાં આવ્યા વિના રહ્યો હશે! તે લોકો પોતાના વ્યવહારમાં ભેલતા ખાનગી ભાષા તથા તેમનાથી છેતરાતા બચવાની યુક્તિઓને જાણવી હોય તો આ પુસ્તક વાંચો. કિં. માત્ર ચારજ આના.

દંપતી વાર્તા-વિહાર

બોધદાયક, સ્ત્રી પુરુષોને દરરોજ વર્તનમાં મૂકવા જેવી પ્રખ્યાત લેખક હાથાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા ઇ. લેખકોથી લખેલી વાર્તાઓનો સંગ્રહ મેનેજરની માયા ને નોકરીની છાયા—નામની વાર્તા આજ કાલના કહેવાતા મેનેજરો ગરીબ નોકરોને કેવો ત્રાસ આપે છે તથા સુશીલ સ્ત્રીથી કેવું સુખ અને કુલટાથી કેવું દુઃખસહન કરવુંપડે છે તે વગેરે ચિત્ર પુરું પાડે છે, આવી ઉત્તમ વાર્તાઓનો સંગ્રહ છે પૃષ્ઠ ૧૯૬ છતાં કિં. માત્ર છજ આના.

મસ્તક વિદ્યા

જુદી જુદી ૧૯ આકૃતિઓથી મસ્તકના જુદા જુદા ભાગોનું તથા ઈંગ્લાડ અમેરિકાના પ્રખ્યાત ફેનોલોજિસ્ટોની આ દિશામાં જે પ્રવૃત્તિ થઈ છે તે વગેરે બાબતોનું વિવેચન ઉપરાંત દરેક મનુષ્ય પોતામાં સમાવેશ થયેલી વૃત્તિઓને જાણી પોતાનું ભવિષ્ય સુધારી શકે છે તથા બીજાની શક્તિઓ અવલોધી તે કેવી ચાલ ચલગતનો છે તે જાણી શકે છે, એટલે આ પુસ્તક પોતાના અનુભવ સાથે કમાવાનું સાધન થઈ પડે તેવું ઉત્તમ છે છતાં કિં. ખાર આના.

બી. સી. ચાધરી-વડનગર (ગુજરાત)

મફત

દીવાળીની મજાહ

ગઝલોની યુક માત્ર પોસ્ટની અર્ધા આનાની ટીકીટ મોકલી મંગાવો.

ઉત્તમ છાપ કામ

અમારા તરફથી બહારગામનું તેમજ અહીંનું છાપ-કામ ધણુંજ સુંદર આકર્ષક અને સસ્તામાં કરાવી આપવામાં આવે છે. ખુદ વાંચવાની વ્યવસ્થા પણ અમારા તરફથી કરાવવામાં આવે છે. અમદાવાદમાં પણ અમે ઓફીસ રાખેલી હોવાથી તેમજ ખાસ છાપખાનઓ સાથે સંબંધ હોવાથી આફકેને સંપૂર્ણ સંતોષ આપી શકીએ છીએ એકવાર કામ પાડી ખાતરી કરો.

બી. સી. ચોધરી, વડનગર (ગુજરાત)

અમારાં પુસ્તકો મળવાનાં ઠેકાણા—

વડનગર (ગુજરાત) બીખાભાઈ છોટાલાલ ચોધરી.

” ” રણછોડલાલ પી. ત્રીવેદી

અમદાવાદ ત્રણ દરવાજા મહાદેવ રામચંદ્ર ભગુજી

મુંબઈ હુન્નરોદય યુક ડીપો બનીયન રોડ મુંબઈ નં. ૯

દેવગઢ-દેશાઈભાઈ કાલીદાસ પટેલ (મ્યુનિસીપાલ કાઉન્સિલર).

ધનવાન અને ગરીબ કહે છે કે, - વધુ બિના નર પશુ ! તો-

વાંચો,

પૈસાદાર

ખરીદો.

આપનિક માલ પેસા પાપિયો છે. અપિયીનિં ટોફટોની અને કેવળ પેસો! એ અને પેસવનો, ધનવાનિ એ શુદ્ધ છે. નજીક નજીકે વિચાર મંદલના દરેક વ્યક્તિના મનને બાંધી ગીરે છે. એ એ તે પાપ દર કરવાનો સગળ કિપાય પોળો છે અને અમને પૂર્ણ આશા છે કે તે પ્રસિદ્ધ પામતું પુસ્તક પ્રોત્સાહિય થઈને પડશે, આત્મશ્યાયા કરવી એ હીક નહિ. પરંતુ એટલું તો જાણાવું પડશે કે આ પુસ્તકનાં વખાણ તમે જ્યારે તમારા હાથમાં આવશે ત્યારે ધણાંજ એમાં લાગશે એ પુસ્તકમાં પેસાનું મહત્વ. પેસો કેને કહેવો, ધન અને અર્થ, ખીદનું વેચાણ, કિંમતમાં ઘટાડો વધારો, ધનનો ઉત્પાદન કરવાનો રસ્તો, વાવેતર માટે જમીન કેવી જોઈએ, તેની પાછળ મહેનત, શ્રમનો ઉપયોગ, પૂંજ અને મુળ સીલીક, મુળ ધનનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો, ધનના પેટા વિભાગ, તેમાંથી લાભ શી રીતે મેળવવો, લાભ કરવાની એક યુક્તિ, ગજકર, પગાર વધારવાનો કિપાય અને એવા અનેકાનેક કિપાય સૂચવેલા છે. આ ઉપર્યુક્ત પુસ્તક મે મહિનાની આખરમાં વગર વિલંબે બહાર પડશેજ. અગાઉથી આકલ માટે કિંમત રૂ. ૧—૦—૦ રાખવામાં આવ્યો છે. પાછળથી દોઢ રૂપિયો. આજેજ લખો.

બી. સી. શાધરી, વડનગર—(ગુજરાત)

ભારતગાન !

હા ! કર્મવીર જે મૃત્યુનું કદી ધ્યાન પણ ખરતા નથી !
 એ સુદ-વીર તો કાલથીયે બૂસ કદી ડરતા નથી !
 ને દાન-વીરો દેહ નિજ લોભનો કરતા નહીં !
 રે ! ધર્મ-વીરો પ્રાણ ગતના મોહથી મરતા નહીં !
 એ સૂર્યવંશી, ચંદ્રવંશી વીર કેવાંતા બલી !
 એઓ મયાવે શત્રુજનમાં એકલા શું ખજબળી !
 બે હોત ના એ ચક્રવર્તી ભૂષ દિગ્વીજથી અહીં-
 શું હોત ભાઈ અશ્વમેધી રાજસૂય એ કદી ?
 મોહે વિદેશી વીર મુખી વીરતાનાં ગાનને !
 જે પર રચાયો ગ્રન્થ રાસો તેમ રાજસ્થાન છે !
 ગૌરવમયી ભારત હતું સર્વોપરિ સૌ જાણતું !
 ભરપૂર સોનું રત્ન ને હીરા ઝવેરાતે મઢ્યું !
 કે કે પ્રજા હિત માટે જેઓ રવસુખને કિન્હેદતા !
 શ્રીરામચંદ્ર વચન સુણતાં રાધાખીથી સીતાત્મજ્યાં !
 પિતા અનુજા પાલન પુત્રો હતા જંમલ શ્યાં !
 રાજ્ય પ્રજાના સુખમાં વળી પુત્રને ત્યજતા હતા !
 ના મદથી કાયર હતા ના રાજ્યમાં તરફર હતા !
 વ્યભિચારિણી ક્યાંથી મલે વ્યભિચારિણી બ્યાંના હતા.
 અહિં સત્યવાદી નૃપથી હરિશ્ચંદ્રની હારો થઈ
 કદાચ પતાવો વિશ્વમાં રાજ્ય હતા આવા કદા ?

અંગાસાલ નરસિંહલાલ શાહ

હળધરવાસવાળા.

